

የአማራ ክልል
የቱሪስት መስህብ ሃብቶች
(አጭር ቅኝት)

የአማራ ብሔራዊ ክልል
ባህል፣ ቱሪዝምና ማስታወቂያ ቢሮ፣ 1991 ዓ.ም.

 ያረወሰ ደረሰ
29/06/93

የሽፋን ዲዛይን፡-

ኃይለማርያም መንገሻ

የፊት የውጭ ሽፋን ከግራ ወደ ቀኝ፡-

ጢስ አባይ ችግሩ

ቤተሂድርጊስ

የአጼ ፋሲል ቤተመንግስት

የአርጉባዎች መንደር-ሾንኬ

የፊት የውስጥ ሽፋን፡-

ቱሪስቶች በጉብኝት ላይ

የጀርባ የውስጥ ሽፋን፡-

የአባይ ድልድይ

የጀርባ የውጭ ሽፋን፡-

ንጋት በጣና ሐይቅ

ማሳሰቢያ፡-

ማንኛውንም አስተያየት በሚከተሉት አድራሻዎች ብትገልፁልን ወይንም ብትልኩልን በደስታ እንቀበላለን።

ለአማራ ብሔራዊ ክልል ባህል፣ ቱሪዝምና ማስታወቂያ ቢሮ

የስልክ ቁጥር 08/20-09-40፣ 08/20-11-32

የፋክስ ቁጥር 08/20-11-05

የመ. ሣ. ቁጥር 607

ባሕርዳር

አርቲስቲክ ማተሚያ ድርጅት ታተመ፣ 1991 ዓ.ም.

• መግቢያ	IV
1. ሰሜን ሸዋ	6
2. ኦሮሚያ ዞን	15
3. ደቡብ ወሎ	21
4. ሰሜን ወሎ	34
5. ዋግ ኸምራ'	43
6. ምስራቅ ጎጃም	45
7. አዊ	52
8. ምዕራብ ጎጃም	59
9. ደቡብ ጎንደር	75
10. ሰሜን ጎንደር	81
• ማጠቃለያ	95
• ወደ መስህብ ሃብቶች የሚወስዱ መንገዶችን የሚያሳይ ካርታ	96

ከ1985 ዓ.ም. ጀምሮ አገራችን ኢትዮጵያ ብሔር ብሔረሰቦችን መሠረት ባደረጉ የተለያዩ የክልል መስተዳድሮች መዋቀሯ ይታወቃል። በአዲስ መልክ ከተደራጁት ክልሎች ውስጥ የአማራ ብሔራዊ ክልል አንዱ ነው።

የአማራ ብሔራዊ ክልል በ9⁰-14⁰ ሰሜን ኬክሮስና በ36⁰-40⁰ ምሥራቅ ኬንትሮስ ሃሣባዊ መስመሮች መካከል ይገኛል። ከጠቅላላ የአገሪቱ የቆዳ ስፋት 11.3% የሚሆነውን የሚሸፍን ሲሆን የ168,966 ካሬ ኪ.ሜ. ስፋት አለው። ክልሉ በሰሜንና ምዕራብ ከትግራይ፣ በደቡብ ከኦሮሚያ፣ በምሥራቅ ከአፋር፣ በምዕራብ ከቤንሻንጉል ጉሙዝ ክልሎችና ከሱዳን ጋር ይዋሰናል።

በአሥር መስተዳድር ዞኖችና በአንድ ልዩ ዞን የተከፋፈለው ይኸው ክልል በውስጡ በአብዛኛው የአማራ ብሔርን በተጨማሪም የአገውና የኦሮሞ ብሔር ብሔረሰቦችን እንዲሁም ሌሎች የተለያዩ ህዝቦችን አቅፎ የሚገኝ ሲሆን በአሁኑ ጊዜ አጠቃላይ የህዝቡ ብዛት ወደ 15 ሚሊዮን እንደሚጠጋ ይገመታል።

ክልሉ አምስቱም ዓይነት የአየር ንብረቶች ማለትም ውርጭ፣ ደጋ፣ ወይና ደጋ፣ ቆላና በረሃ የሚገኙበት ነው። የአመቱ አማካይ የመቀት መጠን በ7⁰ እና በ30⁰ ሴልሺየስ፣ የዝናብ መጠኑ ደግሞ በ400 እና በ2000 ሚ.ሜ. መካከል የተለያየ ነው።

የአማራ ክልል የመሬት ገፅታው በአብዛኛው ፕላቲማ ይሁን እንጂ ሽለቆዎች፣ ሜዳዎችና ከፍተኛ ተራሮችም አልፈው አልፈው ይገኙበታል። ኢትዮጵያን «የአፍሪካ ጣሪያ» የሚል ስያሜ እንድታገኝ ካደረጓት ቦታዎች ውስጥ የሰሜን ተራሮች በተለይም ደግሞ ከባህር ወለል በላይ የ4620 ሜትር ከፍታ በመያዝ በአገሪቱ የአንደኛነትን በአፍሪካ ደግሞ የአራተኛነት ደረጃ የያዘው የራስ ዳሽን ተራራ የሚገኘው በዚሁ ክልል ውስጥ ነው።

በውኃ ሃብትም ቢሆን የአማራ ክልል የበርካታ ጅረቶችና ወንዞች እንዲሁም ሀይቆች መገኛ ነው። ለመጥቀስ ያህል በስፋቱ በአገሪቱ በአንደኛነት በአፍሪካ ደግሞ በሦስተኛነት ደረጃ ላይ የሚፈረጀው የጣና ሀይቅና ታላቁ የጥቁር አባይ ወንዝ ስረመሠረታቸው እዚሁ ነው።

ክልሉ የተለያዩ የአየር ንብረቶችና የመሬት ገጽታዎች የሚንፀባረቁበት በመሆኑ በውስጡ የተለያዩ ዕዕዋት፣ አዕዋፋትና የዱር እንስሳት ተሠራጭተው ይገኙበታል።

ክልሉ በማዕድን ሃብትም የበለፀገ ሲሆን የማዕድን ውኃ፣ የኖራ ድንጋይ፣ የሳህን አፈር፣ ጨው፣ የድንጋይ ከሰል፣ እብነበረድ... ይገኙበታል። ከክልሉ ህዝብ 89 በመቶ የሚሆነው በገጠር፣ 11 በመቶ የሚሆነው ደግሞ በከተማ እንደሚኖር ይገመታል።

የአማራ ክልል የበርካታ ተፈጥሮአዊና ሰው ሰራሽ የቱሪስት መስህብ ሃብቶች ባለቤት ነው። ኢትዮጵያ በአለም ቅርስነት ካስመዘገበቻቸው ሰባት የተለያዩ ቅርሶች ውስጥ ሦስቱ የሚገኙት በአማራ ክልል ነው። እነኚህም፦

- * ወደር የማይገኝለት የተፈጥሮ ገፅታን የተላበሰውና በውስጡም ኢትዮጵያ ውስጥ ብቻ የሚገኙትን ዋልያ፣ ጭላዳ ዝንጀሮና ቀይ ቀበሮ የዱር እንስሳትን፣ ዕዕዋትንና አዕዋፋትን አቅፎ የሚገኘው የስሜን ተራሮች ብሄራዊ ፓርክ፣
- * በ11ኛውና በ12ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ከአንድ ወጥ አለት ተፈልፍለው የተሰሩት የላሊበላ አብያተ ክርስቲያናት፣
- * የ17ኛውና የ18ኛው መቶ ክፍለዘመናት ተያያዥ የታሪክ ውጤቶች የሆኑት የጐንደር የነገሥታት ግብረ ህንፃዎች ናቸው።

በመሆኑም ነው «ታሪካዊ የጉዞ መስመር» ተብሎ የተሠየመውን በብዛት የሚሸፍነው ይኸው ክልል «በዓለም ዘንድ ለሚደነቁት የኢትዮጵያ ቅርሦች ዕምብርት» (The Heart Land of Ethiopian World Wonders) የሚል የአድናቆት ስያሜ የተሰጠው።

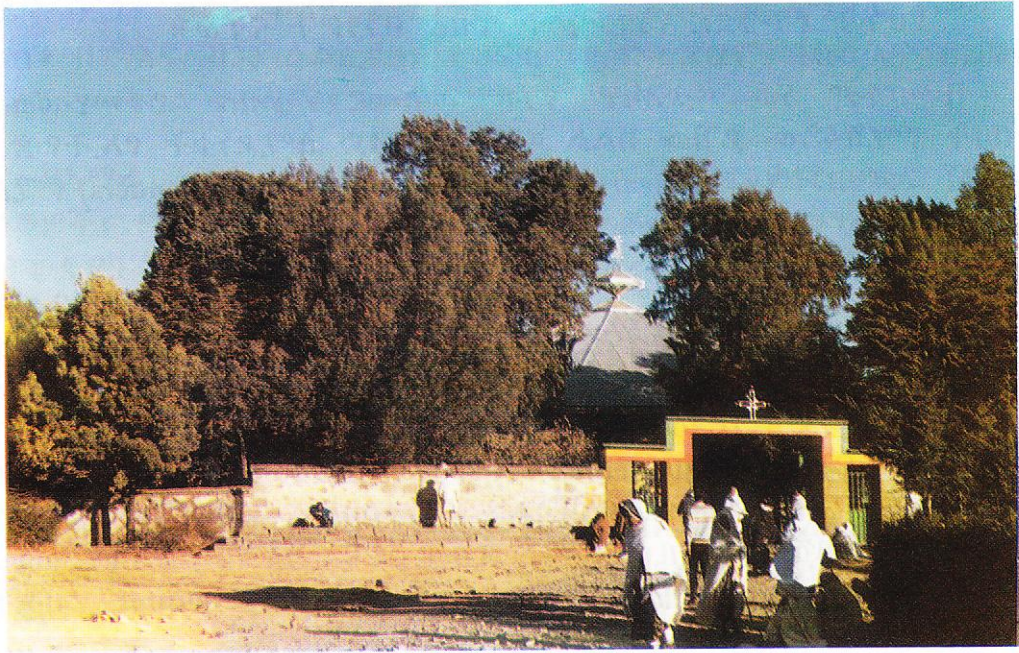
የአማራ ክልል በሁሉም አቅጣጫዎች ከተለያዩ የአገራችን አካባቢዎች ጋር በየብስና በሌሎች የመገናኛ አውታሮች የተገናኘ ነው። ወደ ክልሉ የሚገቡ ጉብኝዎች መነሻ የተለያዩ በመሆኑና ሊከተሉት የሚችሉት የጉዞ መስመርም አንድ ዓይነት ስለማይሆን የጉብኝት መዳረሻ ስፍራዎችን በየዞኖች ከፋፍሎ ማቅረቡ ጊዜንና አቅምን መሰረት በማድረግ የጉብኝት ፕሮግራሞችን ለመንደፍ ያስችላል። የመስህብ ሃብቶችን በአጭሩ ከማስተዋወቅ ባሻገር፣ የዚህ አጭር ጽሁፍ ዋና ዓላማም ይኸው ነው። በክልሉ አስር ዞኖች ተከፋፍለው የቀረቡት የቱሪስት መስህብ ሃብቶች እንደሚከተለው ተዘርዝረዋል።

1. ሰሜን ሸዋ

በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ የቆየ ታሪክ ካላቸው አካባቢዎች አንዱ የሰሜን ሸዋ መስተዳድር ዞን ነው። ዞኑ ከቅድመ ታሪክ ጀምሮ እስከ ታሪክ ዘመን ያሉ አሻራዎች የሚገኙበት ስለመሆኑ የአርኪዮሎጂ ግኝቶች ይጠቁማሉ። ከ1270 እስከ 1527 ዓ.ም. ድረስ «የሰለሞን ስርወ መንግሥት» የመራሄ መንግስቱ ዋና ማዕከል እንደነበረም የተለያዩ የታሪክ ምንጮች ይገልጻሉ።

በሌላ በኩል የሰሜን ሸዋ ምሥራቃዊ ክፍል ከ872 ዓ.ም. ጀምሮ አንዱና ዋነኛው የሙስሊም ሥርወ መንግስት መቀመጫ ከመሆኑም ባሻገር በተለይ ከ12ኛው እስከ 16ኛው ክፍለ ዘመን ድረስ የይፋት ስርወ መንግስት የማዕከላዊ መንግስቱ ተቀናቃኝ ኃይል ሊሆን ችሎ ነበር። በመጨረሻም ከሌሎች ታሪካዊ ሁኔታዎች ጋር ተደማምሮ የሙስሊሙ ኃይል በግራኝ አህመድ መሪነት (1527-1543) በማየሉና በማሸነፉ ማዕከላዊ መንግስቱ ከሸዋ ወደ ጐንደር ሊዛወር ተገዷል።

በ1696 ዓ.ም. ከመንዝ የተንቀሣቀሰው የሸዋ ስርወ መንግስት እንደገና ማዕከላዊ መንግስቱን ወደ ሸዋ በመመለሱ በዘመናዊ ታሪካችን ጉልህ አስተዋፅኦ አበርክቷል። በእነዚህ የታሪክ ሂደቶች ሰሜን ሸዋ በርካታ ጥንታዊ የታሪክና የባህል ነፃብራቅ የሆኑ አሻራዎች ባለቤት ሊሆን ችሏል።

ደብረብርሃን ስላሴ ቤተክርስቲያን-ደብረብርሃን

ደብረ ብርሃን

ከአዲስ አበባ 130 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ የምትገኘውና የዞኑ ዋና ከተማ የሆነችው ደብረብርሃን የተቆረቆረችውና የተሰየመችው ከ500 ዓመት በፊት 1446 ዓ.ም. ገደማ በአፄ ዘርዓ ያዕቆብ (1426-1460) ነበር።

ከተማዋ ድሮ ደብረ ኢባ ስትባል የንጉሡ የግራ በአልቴሃት ርስት ነበረች። (ግራ በአልቴሃት ከንጉሡ ሦስት ሚስቶች የአንደኛዋ የክብር ስም ነው።) በ1440ዎቹ መጀመሪያ ንጉሡ ጐበጁትና ደስ ስለተሰኙባት ተጉለት የነበረውን መናገሻ ወደዚያ አዛውረው የድንኳን ከተማቸውን ከተመላት። በኋላ ቤተመንግስት አሣንፀውና ባለወርቅ መስቀል ጉልላት የነበረውን የሰላሴ ቤተክርስቲያንን አሠርተው ቆረቆሯት።

«ተአምረ ማርያም» የተሰኘ የጥንት ድርሳን የከተማዋን ስያሜ ከአንድ ተአምራዊ ሁነት ጋር አያይዞ ይገልፀዋል። በ1446 ዓ.ም. በክርስትና ሃይማኖት ካህናትና በጥቂት የሃይማኖቱ አፈንጋጮች መካከል የከረረ ክርክር ይነሳል። ንጉሱና የካህናቱ አለቆች በተገኙበት አንድ ዕለት በጉባኤ ክርክር ይደረግና «እስጢፋኖሳውያን» በሚል መጠሪያ የሚታወቁት አፈንጋጮች አቋማቸውን እንዲያስተካክሉ ተጠይቀው አሻፈረን በማለታቸው ከፍተኛ ቅጣት ይደርስባቸዋል። ይህ በሆነ በ38ኛው ቀን፣ መጋቢት 10 ቀን 1446 ዓ.ም. ዘለግ ላለ ጊዜ (ምናልባትም ለቀናት) የቆየ ቦግ ያለ ብርሃን ከሰማይ ይወርዳል። የብርሃኑ መውረድ «ለእስጢፋኖሳውያን» ስህተተኛነት ለካህናቱ ትክክለኛነት እንደምስክር ነው በሚል ይተረጎማል። ስለዚህ ብርሃን መውረድ የንጉሡ ዜና መዋዕልም ያትታል። በዚህ ሳቢያ ንጉሡ የሰፍራውን ስም ደብረብርሃን (የብርሃን አምባ) በማለት ይሰይሙታል። አጼ ዘርዓ ያዕቆብ ከንግስና ዘመናቸው 14 ዓመት የሚሆነውን በከተማዋ እንዳሳለፉና አብዛኞቹን የሃይማኖትና የፍልስፍና ድርሰቶቻቸውን የጻፉት በደብረ ብርሃን እንደነበር ይነገራል። በዘመኑም ደብረ ብርሃን ከፍተኛ የትምህርት ማዕከል የነበረች ሲሆን በንጉሡ ትዕዛዝ የበርካታ የሃይማኖት መጻሕፍት የትርጉም ስራ ተከናውኗል።

አንጉላ ኪዳነምህረት

ዳግማዊ ምኒሊክ ተወልደው ክርስትና የተነሱባት አንጉላ ኪዳነምህረት ቤተክርስቲያን ከደብረብርሃን ከተማ በስተምዕራብ 12 ኪ.ሜ. ወጣ ብላ ትገኛለች። ከቤተክርስቲያኒቷ ጥንታዊነት በተጨማሪ በአድዋው ጦርነት ህይወታቸውን ለአገራቸው ክብር መስዋዕት ያደረጉት የጦር ሚኒስትሩ የፊታውራሪ ገበየሁ አጽም በክብር ያረፈው በአንጉላ ኪዳነምህረት በመሆኑ ታሪካዊነቷን ያጉላዋል። የጀግናው አፅም ከተቀበረበት የአድዋ የጦር አውድማ ወደ አንጉላ የመጣው ከሰባት ዓመታት በኋላ ሲሆን በክብር እንዲቀመጥ የተደረገው እጼ ምኒሊክ ራሳቸው ባሰሩት ላጥን እንደሆነ ይነገራል።

አንኮበር

አንኮበር የተመሠረተችው በ1733 ዓ.ም. በሸዋው ነጋሲ በመርዕድ አዝማች አምሀ ኢየሱስ (1733-1767) ሲሆን ከደብረ ብርሃን ምስራቃዊ አቅጣጫ 42 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ ትገኛለች። ከተማዋ የሰለሞን ስርወ መንግስት ነገስታት የድንኳን ከተማ ነበረች። ዋና ከተማው ወደ እንጦጦ እስከዞረና ኋላም አዲስ አበባ እስከተቆረቆረች ድረስ አንኮበር ለስድስት የሸዋ ነገስታት በማዕከልነት አገልግላለች።

በ19ኛው መቶ ክፍለዘመን የተሾሙት ንጉስ ሣህለ ስላሴ (1806-1840) ደብረብርሃን የተቀመጡት በጣም ለአጭር ጊዜ ሲሆን ዋነኛ ቦታቸው ያደረጉት አንኮበርን ነበር። በመልካም ዘመኗ አንኮበር የበርካታ የአካባቢው ኗሪዎች፣ የውጭ አገር ጎብኚዎችና ደጀጠኚዎች መናኸሪያ፣ የአገሪቱ የወህኒ ቤትና የቤተመንግስት ሥርዓት መማሪያ ትምህርት ቤቶች የነበሩባት፣ አብያተክርስቲያናትና የቤተመንግሥት ህንፃዎች አምረውና ደምቀው የሚታዩባት ከተማ ነበረች።

የንጉሥ ሳህለ ስላሴ ወራሽ ንጉሥ ሐይለመለኮት ዘውድ በጫኑበት ዘመን አንኮበር በአፄ ቴዎድሮስ (1855-1868) ሠራዊት ተወረረች። ይህ ከመሆኑ በፊት ግን ሹማምንቱ ቤተመንግስቱን አቃጠሉ። አፄ ቴዎድሮስም በቦታው ድንኳን ጥለው ቀናትን አሣለፉ። በስፍራው በተደረገ ጦርነትም አንኮበር ክፉኛ ተጉዳች።

አንኮበር

በ1870ዎቹ ከምኒሊክ መመለስ በኋላ እንደገና ተቋቁማ የጥንት ማዕረጃ ተመለሠ። በሦስት ከፍተኛ አምባዎች ላይ ተመስርቶ ሞቅ ደመቅ ብሎ የነበረው የመንግስቱ ማዕከል ወደ እንጦጦ በመዛወሩ ምክንያት አንኮበር እየቀዘቀዘች መጥታ ዛሬ አነስተኛ ከተማ ሆናለች።

ይሁን እንጂ ንጉስ ሣህለ ሥላሴ ያሠሯቸው እነ አንኮበር ሚካኤልና አንኮበር ማርያም፣ የዳግማዊ ምኒሊክ ቤተመንግስትና የመድኃኒዓለም ቤተክርስቲያን ፍርስራሾችና ሌሎች በርካታ ቅርሾች ከአካባቢው ማራኪ የተፈጥሮ አቀማመጥ ጋር ተዳምረው አንኮበርን ተወዳጅ የቱሪስት መስህብ ያደርጓታል።

አልዩ አምባ

የአንኮበር ታሪክ ሲዘከር የአልዩ አምባ ከተማና የአብዱል ረሱል የመስሊም መቃብር ሥፍራ አብረው የሚጠቀሱ ናቸው። ከአንኮበር ከተማ 12 ኪ.ሜ. ያህል ቁልቁል ተወርዶ የሚገኘው አልዩ አምባ በኢትዮጵያ ታሪክ ጥንታዊ ከሚባሉት የቀረጥ ኬላና የንግድ ማዕከል አንዱ የነበረ ሲሆን አብዱል ረሱል ደግሞ በአካባቢው የመስሊም ታሪክ ጥናትን

በጥልቀት ለማካሄድ በመነሻነት ሊያገለግሉ የሚችሉ በርካታ የሙስሊም መካነ መቃብሮች (ጡለሎች) የሚገኙበት ስፍራ ነው። ከአንኮበር ወዲህ 10 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ የሚገኘው በመርዕድ አዝማች ወሰን ሰገድ (1800-1805) የተገነባው የቁንዲ ቤተመንግስት ሌላው ታሪካዊ ቦታ ነው።

ሳላይሽ የጦር መሣሪያ ግምጃ ቤት

የአፄ ምኒሊክ የመሣሪያ ግምጃ ቤቶች በኮረማሽ ከተማ ይገኛሉ። ግምጃ ቤቶቹ 14 ሲሆኑ አሠራራቸው እንቁላላማ ቅርጽ አለው። የህንጻዎቹ አሠራር በአገራችን ከሚታወቁት ጥቂት መስል ሕንፃዎች ጋር ተመሳሳይነትም አለው። በ1890 ዓ.ም. ከአድዋ ድል ማግስት ለጦር መሣሪያ ማከማቻነት የተሰሩ ሲሆን የስፍራው ስትራቴጂያዊ (ሥልታዊ) የተፈጥሮ አቀማመጥ የጎብኚን ቀልብ የሚስብ ነው።

የኮረማሽ የጦር መሣሪያ ግምጃ ቤት

ቀደም ሲል የኮረማሽ የጦር መሣሪያ ግምጃ ቤቶች ለአፈንጋዊ ባለስልጣናት እሥር ቤት በመሆን ያገለግሉ ነበር። ይሁን እንጂ እነዚህ ታሪካዊ ግንብ ቤቶች በአሁኑ ሰዓት ለመንግስት መስሪያ ቤቶች በጽሕፈት ቤትነት እንዲያገለግሉ ተደርገዋል።

የአቡነ ከተማ

የሰላድንጋይ ማርቆስ ቤተክርስቲያን በግብጻዊው ፓትርያርክ አቡነ ማቴዎስ የተተከለው በ1875 ዓ.ም. ቢሆንም በ25ኛው ዓመቱ በመብረቅ አደጋ ፈርሶ ነበር። በ1900 ዓ.ም. እንደገና በአፄ ምኒልክ ልዩ ትዕዛዝ በ6 ወራት ጊዜ ውስጥ ቤተክርስቲያኑ ተሠርቶ ሚያዝያ 30 ንጉሠ ባለበት በፓትርያርኩ ተባረከ። የማርቆስ ቤተክርስቲያን የውስጥ የህንፃ አሠራር ልዩ ውበት ያለው በመሆኑ ለአባቶቻችን ከፍተኛ የህንፃ ሥራ ችሎታ ምስክር ሊሆን ችሏል። በውስጡም ከግብፅ የመጣውን የአቡነ ማቴዎስ መቀመጫን ጨምሮ በርካታ የታሪክና የባህል ቅርሶች ይገኛሉ።

ከሰላድንጋይ አቅራቢያ ከ1433/1434 በአፄ ዘርዓዖዕቆብ የተተከለችው ደብረ ምጥማቅ ቤተክርስቲያንና ብዙ መነኮሳት የሚገኙበት የጸድቃነ ማርያም ከፊል ዋሻ ደብር ይገኛሉ። ሰላድንጋይ የንጉሥ ሳህለሥላሴ የትውልድ ሥፍራ ከመሆኗም በላይ የአፄ ዘርዓዖዕቆብ ቤተመንግስት ፍርስራሽ ይገኝባታል።

ሚጣቅ አማኑኤልና ባልጭ አማኑኤል

ከደብረብርሃን አንኮበር መንገድ 30 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ የሚገኘው ሚጣቅ አማኑኤል ከወርቅና ከብር የተሠሩ ታሪካዊ ቅርሦች ያሉት ሲሆን ከመንበሩ ፊልቆ ለሚወጣው ፀበል ሲሉ እጅግ ብዛት ያላቸው ምዕመናን ከተለያዩ የአገሪቱ ክፍሎች ይጉርፋሉ።

ባልጭ አማኑኤል ቤተክርስቲያን የሚገኘው በምንጃር ሸንኮራ ወረዳ በባልጭ ከተማ ነው። ቤተክርስቲያኑ የተመሠረተው በ15ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በአፄ ገላውዴዎስ ሲሆን አፄ ምኒልክ በ1870ዎቹ እንዲታደስ አድርገዋል። በባልጭ አማኑኤል በቅድስቱ ግድግዳ ላይ የተሣሉት ጥንታዊ ሥዕሎች የታሪክ መዘክሮች ናቸው። ስዕሎቹ ከመንፈሳዊ መግለጫነት ባሻገር ደጃዝማች ምኒልክ በልጅነታቸው በአፄ ቴዎድሮስ ሲማረኩ፤ በ1857 ዓ.ም. ከመቅደላ ሲያመልጡና ኋላም በሊቼ ከተማ ከአጼ ዮሐንስ (1863-1881) ጋር የአደረጉትን ስምምነት የሚገልጽ፤ በፊትል በተሠራ ሸማና በአካባቢው በተዘጋጀ ባህላዊ ቀለም በሚደነቅ ጥንታዊ የአሣሣል ጥበብ ታሪካችንን ቀርፀው ያንፀባርቃሉ። በአገራችን በመካነፈውስነቱ ስሙ

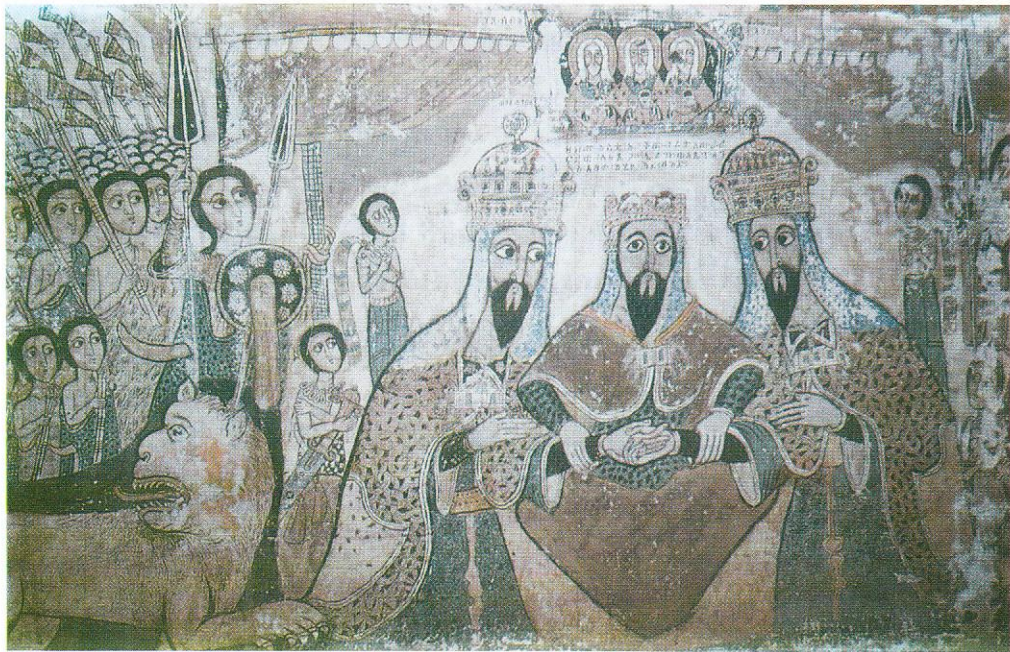
እየገነነ የመጣው የሸንኮራ ዮሐንስ ፀበልም የሚገኘው ከባልዊ በእግር ጉዞ የሩብ ሰዓት ርቀት ላይ ነው።

ከባልዊ አማኑኤል የግድግዳ ስዕል በክፊል

ወፍዋሻ ደን

በሰሜን ሸዋ በርካታ ማራኪ የተፈጥሮ መስመሮች የሚገኙ ሲሆን በተለይም የወፍዋሻ ደን ቅድሚያ ተጠቃሽ ነው። 16,925.5 ሄክታር የቆዳ ስፋት ያለው ይህ ደን በውስጡ የተለያዩ የዱር አራዊት፣ ብርቅዬ አዕዋፋትንና ዕዕዋትን የያዘ ነው። በዓለም በየትኛውም ስፍራ የማትገኘው «አንኮበር ሴረን» ወፍ በዚህ ደን ውስጥ ብቻ የምትታይ ናት። ከዱር እንስሳት ለጭላዳ ዝንጀሮ፣ ለምኒሊክ ድኩላና ለወርቃማው ቀይ ቀበሮ መጠለያ የሆነው ወፍዋሻ ደን ኢትዮጵያ ውስጥ ብቻ የሚገኘውን ግዙፉን ጅብራ ጨምሮ የበርካታ አገር በቀል ዕዕዋቶች መገኛም ነው። ከደብረብርሃን ወደ ደብረሲና 15 ኪ.ሜ. በዋናው መንገድ ተሄዶና ወደ ምስራቅ 14 ኪ.ሜ. ገባ ብሎ ዕይታው የሚጀምረው ወፍ ዋሻ በዞኑ ውስጥ አስደሳች የመዝናኛ መድረክን ከሚፈጥሩ ውብ ተፈጥሯዊ መስመሮች ውስጥ አንዱና ዋነኛው ነው።

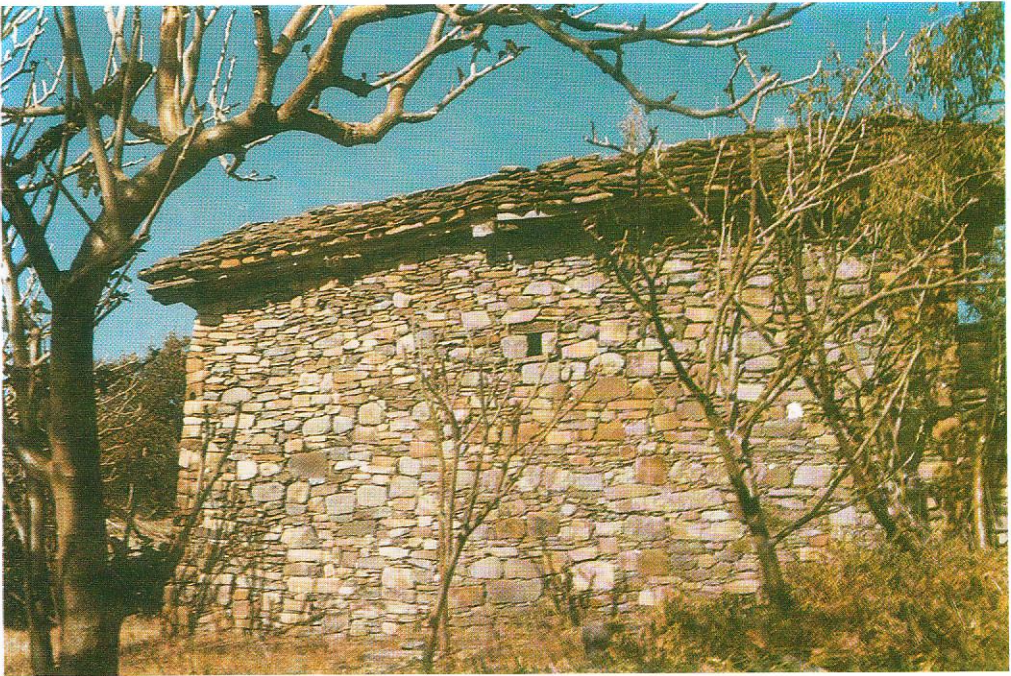

ከባልዬ አማኑኤል የግድግዳ ስዕል በከፊል

የጎዜ መስጊድ

ከሸዋ ሮቢት ከተማ በቅርብ ርቀት የሚገኙት የጎዜና የራሳ አብያተ መስጊዶች ከ500 ዓመታት በላይ የዕድሜ ባለፀጋዎች ናቸው። ህንፃዎቹ ግድግዳቸው ብቻ ሳይሆን ጣሪያቸውም ከድንጋይ የተገነባ ነው።

የጎዜ መስጊድ ታነፀ የሚባለው በ15ኛው መቶ ክፍለዘመን ሲሆን የይፋት ሥርወ መንግስት ከፍተኛ ደረጃ በደረሰበት ዘመን ከተሰሩት አርባ መስጊዶች ውስጥ አንዱና የመጨረሻው ነው።

የጎዜ መስጊድ

ከአዲስ አበባ በስተሰሜን 220 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ ከምትገኘው የሸዋሮቢት ከተማ በስተምዕራብ የአንድ ሰዓት የእግር መንገድ የሚያስኬደው የጎዜ መስጊድ የሚገኘው በኮረብታ ላይ ነው።

ቀደም ሲል በመስጊዱ ዙሪያ የአርጎባ ማህበረሰብ አባላት ይኖሩ የነበረ ሲሆን አሁን ኮረብታውን ለቀው ከግርጌው መንደራቸውን መሥርተው ይገኛሉ። ይህን እንጂ መስጊዱ ዛሬም ዋነኛው የእምነት ቦታቸው ነው።

በመስጊዱ ዙሪያ ጥንታዊ የመቃብር ስፍራ፣ የድሮ ኑዋሪዎች የውሃ ማጠራቀሚያ የነበሩ ጉድጓዶች እንዲሁም በውስጡ የቆዩ የሃይማኖቱ መሪዎች አራት ጦሮች ይገኛሉ።

በታላቁ ስምጥ ሸለቆ ውስጥ የሚገኘው የጎዜ መስጊድ የአርጎባን ብሔረሰብና በአካባቢው ያለውን ውብ የተፈጥሮ መስህብ በስተግርጌው አድርጎ ሲታይ ለአይን የሚማርክና አስደሳች ነው። ሸዋሮቢት ዘወትር ማክሰኞና ቅዳሜ ሞቅ ደመቅ በሚለው ገበያዋ የአካባቢውን የአማራ፣ የአርጎባ፣ የአፋርና የኦሮሞ ሕዝቦችን የምታገናኝ በመሆኗ ከጎዜ መስጊድ ጋር አጣምሮ ገበያው የሚፈጥረውን አውድ የመጎብኘት ምቹ አጋጥሟ አለ።

2. አሮሚያ ዞን

ኢትዮጵያ የእስልምና ሃይማኖትን በቀደምትነት ከተቀበሉት አገሮች አንዷ ናት። የሃይማኖቱ መሪ ነቢዩ መሐመድ እስልምናን ለማስፋፋት በሚታተሩበት በገኛው መቶ ክፍለ ዘመን ተከታዮቻቸውን ከበላጋራዎቻቸው ጥቃት ለመታደግ እንደ ተገን የተጠቀሙት አገራችን ኢትዮጵያን ነበር። «አላህ ራሳችንን ለመከላከል ፍቃዱን እስኪገልጥልን ድረስ ወደ አቢሲኒያ (ኢትዮጵያ) ሂዱ። እዛም ኑሩ። እሷ የጽድቅ ምድር ናት። ንጉሷም ቅን ሰው በመሆኑ ማንም አይጨነቅም። በሰላምም ይኖራል» የሚለውን የነቢዩን ምክር ሰምተው ጥቂት ተከታዮቻቸው ወደ ኢትዮጵያ እንደመጡ ይነገራል።

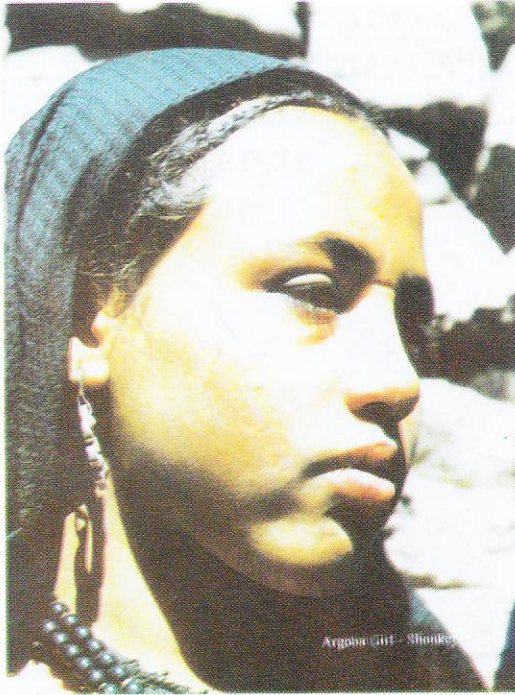
የመጀመሪያዎቹ ስደተኞች አሥራ አንድ ወንዶችና አምስት ሴቶች ሲሆኑ ወደ አገሪቱም የገቡት በ615 ዓ.ም. ነው ይባላል። ከእነዚህ ተጓዦች መካከልም የነቢዩ መሐመድ ልጅ ሩቅያና ባለቤቷ፣ እንዲሁም የአጎቷ ልጅና የነቢዩ የእርጅና ዘመን ባለቤት ይገኙበታል። ስደተኞቹ በአገሪቱ ያለምንም ችግር ለሦስት ወራት ከኖሩ በኋላ ጥቃት ያደርስባቸው የነበረው የቁአራይሽ ጎሳ እስልምናን የተቀበለ መሆኑንና በመካ ያለውም ስደት መቅረቱን ሁነኛ ካልሆነ ምንጭ ሠምተው ወደ አገራቸው ይመለሳሉ። ሁኔታው ግን ብሶ ነበር የጠበቃቸው። እናም ለሁለተኛ ስደት በመዳረግ ወደ ኢትዮጵያ ለመመለስ ተገደዱ።

በዚህ በሁለተኛው የስደት ጉዞ ሰማንያ ሦስት ወንዶችና አሥራ ስምንት ሴቶች ከልጆቻቸው ጋር ወደ አገራችን እንደገቡ ይታመናል። ከነዚህም ውስጥ የተወሰኑት ቀሪ ዘመናቸውን ኢትዮጵያ ውስጥ ኖረው አልፈዋል። ዝርያዎቻቸውም በአገሪቱ የተለያዩ ክፍሎች አልፎ አልፎ ተበታትነው እንደሚኖሩና ታሪካዊ አሻራዎቻቸውም በተለያዩ ገፅታዎች እንደሚንፀባረቁ በስፋት ሲነገር ይደመጣል።

የጎዛ መንደር

በአማራ ክልል ውስጥም ጎዛ፣ ደዌ ራሂምዶና ሾንኬ የመሣሰሉት ስፍራዎች ሠፊ ታሪካዊ እሴት ያላቸውና ከመካ ወደ ኢትዮጵያ በገኛው መቶ ክፍለ ዘመን ከገቡት ስደተኞች ጋር የተሳሰረ የዘር ሃረግ ያላቸው ነዋሪዎች የሚገኙባቸው ናቸው ይባላል። በእነዚህና ሌሎች አካባቢዎች ውስጥ የሚኖረው ህዝብ በአካባቢው አጠራር አርጎባ በመባል ይታወቃል። ይህ ብሔረሰብ የራሱን ወግና ባህል ጠብቆ የሚያራምድበት ጥንታዊ መስጊዶች ያሉት ሲሆን የጥንት አባቶቹን በርካታ ቅርሦችና ባህሉን ጠብቆ በመኖር ላይ ይገኛል።

የአርጐባ ልጃገረድ

አንዳንድ አባቶች እንደሚሉት አርጐባዎች በአካባቢው እንደሰፈሩ አርባ ያህል መስጊዶችን ገንብተው ነበር። ይሁንና አብዛኛዎቹ በዘመናት ሂደት ከአሸዋ ስር ውለዋል። የዕድሜ ጫናን ተቋቁመው ማለፍ የቻሉት በጎዜ፣ በደዊ ራሂምዶና በሾንኬ ከፍተኛ ቦታዎች ላይ የሚገኙት ናቸው። እንደ ክርስትና ሃይማኖት አድባራትና ገዳማት ሁሉ በእስልምና ዕምነት ተከታዮች ዘንድም ለኃይማኖቱ ግልጋሎት የሚሰጡ በርካታ ታሪካዊ መስጊዶች፣ ቅዱስ ስፍራዎች፣ መካነ-አምልኮዎችና የመገልገያ ኃይማኖታዊ ቁሳቁሦች በአማራ ክልል ይገኛሉ። መሰል ታሪካዊ ቦታዎች በብዛት ከሚገኙባቸው የክልሉ ዞኖች ውስጥ የአሮሚያ መስተዳድር ዞን አንዱ አው።

ሾንኬ

ሾንኬ በመባል የሚታወቀው የአርጐባ ብሄረሰብ መንደር ከአሮሚያ መስተዳድር ዞን ዋና ከተማ ከከሚሴ በስተምስራቅ 23 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ ይገኛል። ወጣ ገባ የበዛበትና ዙሪያ ገባው በደን የተሸፈነው ይህ መንገድ ልዩ የተፈጥሮ ውበትን የተላበሰና መንፈስን የሚማርክ ሲሆን አብዛኞቹ

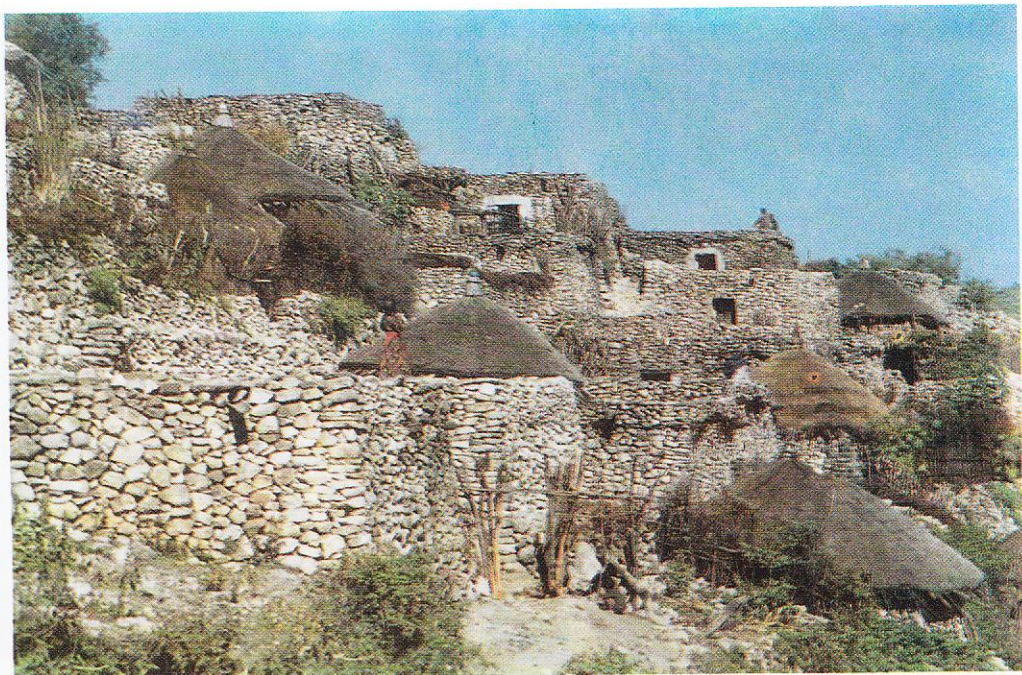
የአርጉባ መንደሮችና መስጊዶች የተመሰረቱት ገለል ባሉና በገደል በተከበቡ ከፍተኛ ቦታዎች ላይ ነው።

የሾንኬ መስጊድ በአራት ማዕዘን ቅርፅ የተሠራ ሲሆን ጣሪያው በጣውላ፣ በጭቃና በአሸዋ፣ ግድግዳው ደግሞ ባልተጠረቡና እርስ በእርሳቸው በተያያዙ ድንጋዮች የተገነባ ነው።

የሾንኬ መንደር

በተመሳሳይ መልኩ የተገነቡ መኖሪያ ቤቶችም መስጊዱን ከበው ይገኛሉ። መስጊዱ ከስደተኞች ጋር ከመካ እንደመጡ የሚነገርላቸው ትላልቅ በርሜሎች፣ ጀበናዎችና ሌሎች የመገልገያ ዕቃዎች የሚገኙበት ነው። በርሜሎቹና ሰሃኖቹ ከውድ እንጨት ተቀርጸው የተሠሩ ናቸው።

የፕንኬ መንደር ከትርብ ዕይታ

ጥሩሲና

ከከሚሴ ኮምሶልቻ መንገድ 12 ኪ.ሜ. ከተጓዙ በኋላ በስተምስራቅ እጥፍ ብሎ 5 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ የተከበረውና ግዙፉ የጥሩሲና መስጊድ ይገኛል። ማራኪ በሆነ የተፈጥሮ አካባቢ የተከበበው የጥሩሲና መስጊድ በ1960 ዓ.ም. ገደማ እንደተሠራ ይነገራል።

ጥሩሲና በእስልምና ሃይማኖት እምብዛም በስፋት ያልተለመደ ስርዓት የሚከናወንበት ልዩ ስፍራ ነው። ልክ እንደ ገዳም ህይወት መስሊሞች ራሳቸውን ከአካባቢው ህብረተሰብ ሙሉ በሙሉ አግልለው መንፈሳዊ ህይወታቸውን ይመራሉ። ሴትና ወንድ የእምነቱ ተከታዮች ለየብቻ ተነጣጥለው ከማንም ጋር ሳይገናኙ አብዛኛውን ጊዜአቸውን በጾምና በጸሎት እንዲሁም እምነቱን ለማስፋፋት የሚረዱ ጽሑፎችንና ኪታቦችን በማዘጋጀት ያሳልፋሉ።

የጥሩሲና መስጊድ

3. ደቡብ ወሎ

ወሎ በባህላዊ መዝቃ የአምባሰል፣ የባቲና የትዝታ ቅኝቶች መፍለቂያ መሆኗ ብቻ አይደለም ከኢትዮጵያ ልዩ የሚያደርጋት፤ ሰንሰለታማ ተራሮች የሚበዙበትን ተፈጥሯዊ አቀማመጥ ሽቅብ ወጥቶና ቁልቁል ወርዶ፣ በቆላ፣ በወይና ደጋና በደጋ ተስማሚ የአየር ንብረቶች ታጅበው ሊጎበኙ የሚችሉና ለተመልካች ልዩ ስሜትን የሚፈጥሩ፣ ታይተው የማይጠገቡ ቋሚና ተንቀሳቃሽ ቅርሾችን በውስጧ አሰባጥራ በመያዟ ጭምር ነው።

ገታና የገታ አንበሣ

ከአዲስ አበባ 375 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ በምትገኘው ኮምቦልቻ ከተማ አካባቢ ታሪካዊነት ያላቸው የተለያዩ ቦታዎች ይገኛሉ። ከከተማዋ ወደ አዲስ አበባ በሚወስደው ዋና መንገድ 12 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ የጨቆርቲ መንደርን ያገኛሉ። ከዚህ መንደር ወደግራ 4 ኪ.ሜ. ገብተው ነው በእስልምና ኃይማኖት ተከታዮች ዘንድ ከፍተኛ ክብር ያለውን የገታ ቅዱስ ቦታና ጥልቅ የታሪክ ፍተሻ የሚያስፈልገውን የገታ አንበሣን የሚያገኙት።

ገታ መውሊድን ምክንያት በማድረግ በያመቱ ደማቅ ክብረበዓል የሚደረግበት ስፍራ ሲሆን በብዙ ሺ የሚቆጠር ህዝብ ከተለያዩ የአገሪቱ ክፍሎችና ከዓረቡ ዓለምም ሣይቀር ወደዚህ ቅዱስ ስፍራ መጉረፍ የተለመደ ባህላዊ ትርዒት ነው። ገታን ያቀኑት ቀደምት የሃይማኖቱ መሪዎች አዕፅዎት በአንድ ክፍል ውስጥ በክብር ተቀምጠው ይገኛሉ።

ከገታ ግቢ ጥቂት ርቀት ላይ የሚገኘው ከአንድ ወጥ ድንጋይ ተፈልፍሎ የተሠራው የአንበሣ ምስል ሌላው ትኩረትን የሚስብ ቅርስ ነው። ይህ የአንበሣ ምስል በከፊል አየር ላይ የተንጠለጠለ ሲሆን አብዛኛው የሰውነት ክፍሉ ከዋናው አለት ጋር የተያያዘ ነው።

ይህ ምስል መቼ፣ ለምንና በማን እንደተቀረጸ በውል የሚታወቅ ነገር የለም። ይሁን እንጂ ረዥም ዘመናትን ያስቆጠረ ለመሆኑ ምንም ጥርጥር የለም። በአንበሳው ምስል ፊት ላይ የመስቀል ቅርጽ የሚገኝ ሲሆን ከጐኑ ደግሞ የሳባውያን ፊደላትን የሚመስሉ ቅርጾች ይገኙበታል። አንዳንድ

አዛውንቶች ምስሉ በክርስትና ዕምነት ተከታዮች በጥንት ዘመን እንደተሰራ ይናገራሉ። ዛሬ በአካባቢው ያሉት ነዋሪዎች መስሊሞች ናቸው።

አንዳንድ አባቶች እንደሚሉት የገታ አንበሣ በክርስትና ዕምነት ተከታዮች የተሰራ ሲሆን የመስቀሉ ምስልም የሚጠቁመው ይህንኑ መላምታዊ ግምት ሳይሆን አይቀርም። ዛሬ በአካባቢው ብዙ መስሊሞች የሚኖሩ ሲሆን በመንደሩ ውስጥ የሚገኘውና ታላቅ ክብር የሚቸረው የገታ መስጊድም የዕለት ተዕለት ስርዓቱን እየሠጠ ይገኛል።

የገታ አንበሣ ምስል

ከኮምበልቻ ከተማ 60 ኪ.ሜ. ርቀት ወደ አሰብ በግራሽደው አውራ ጉዳና ላይ ባቲ ትገኛለች ። ዘወትር በዕለተ ቅዳሜ በተለየ ሁኔታ ሞቅ ደመቅ የሚለውና የአማራ፣ የኦሮሞ፣ የአርጉባና የአፋር ብሔር ብሔረሰቦችን በአንድነት የሚያገናኘው የሜዳ የገጠር ገበያ በተፈጥሯዊ ደም ግባት የሚገባውን የባህላዊ አለባበስና አጋጊያ ስብጥር የሚያሳይ ምቹ መድረክ ነው። ትዕይንቱ በማይረሳ ትዝታ መንፈስን ይመስማል።

ከጉዞ በፊትም ሆነ በኋላ አረፍ ብሎ ንፁህ አየር ለመሳብና አካባቢውን ለማድነቅ የኮምቦልቻ ከተማ የተመቸች ናት።

ከኮምቦልቻ ከተማ በዋናው መንገድ 25 ኪ.ሜ ርቀት ላይ የደሴ ከተማ ትገኛለች። ከአዲስ አበባ ሰሜናዊ ምስራቅ አቅጣጫ 400 ኪ.ሜ ርቀት ላይ የምትገኘው ደሴ በሰሜን ማዕከላዊ ከፍተኛ ቦታዎች ምስራቃዊ ጫፍ ላይ የምትገኝ ደመቅ ያለች ከተማ ናት። የመንገዱን ግራና ቀኝ ማራኪ የተፈጥሮ አቀማመጥ እያደነቁ ወደ ደሴ ለመጓዝ የየብስ ትራንስፖርት ይመረጣል። ለፍጥነትና ለተሻለ ምቹት በአውሮፕላን እስከ ኮምቦልቻ ተጉዞ ቀሪውን 25 ኪ.ሜ. በመኪና በመጓዝ ደሴ መድረስ ይቻላል። ከተማዋ በከፍተኛ ስፍራ ላይ የተቆረቆረች ብትሆንም ዙሪያዋን በጦላ ተራራ የተከበበች ናት። የጦላ ተራራ የደሴ ከተማን ከቅርብ ርቀት ከላይ ወደታች ለመመልከት እጅግ ተስማሚ ስፍራ ነው።

ከተማዋ ደሴ ከመባልዋ በፊት ላኮመልዛ በሚል ስም ትታወቅ ነበር። የደሴ ከተማ መስራች የልጅ እያሱ አባት ንጉስ ሚካኤል አሊ ናቸው። ንጉሱና ተከታዮቻቸው ቋሚ መቀመጫቸውን ደሴ ላይ ካደረጉ በኋላ ከተማዋ ቀስ በቀስ እየለማችና እያደገች በመሄድ ዛሬ ኢትዮጵያ ውስጥ ካሉት ጥቂት ታሪካዊ ከተሞች አንዷ ለመሆን በቅታለች። ደሴ አካባቢዋንና ውስጧን ለሚገቡበት ቱሪስቶች አመቺ የመዝናኛና ታሪክን የማወቂያ ስፍራዎች አሏት። በከተማዋ ውስጥ የሚገኙት የአይጠየፍ አዳራሽ፣ የደሴ ሙዚየምና የወሎ ባህል አምባ የየበኩላቸውን ታሪክና ቅርስ በመያዝ ለተመልካች ልዩ ስሜትን ሊፈጥሩ የሚችሉ ናቸው።

አይጠየፍ አዳራሽ

ከጉዞ በፊትም ሆነ በኋላ አረፍ ብሎ ንፁህ አየር ለመሣብና አካባቢውን ለማድነቅ የኮምቦልቻ ከተማ የተመቸች ናት።

ከኮምቦልቻ ከተማ በዋናው መንገድ 25 ኪ.ሜ ርቀት ላይ የደሴ ከተማ ትገኛለች። ከአዲስ አበባ ሰሜናዊ ምስራቅ አቅጣጫ 400 ኪ.ሜ ርቀት ላይ የምትገኘው ደሴ በሰሜን ማዕከላዊ ከፍተኛ ቦታዎች ምስራቃዊ ጫፍ ላይ የምትገኝ ደመቅ ያለች ከተማ ናት። የመንገዱን ግራና ቀኝ ማራኪ የተፈጥሮ አቀማመጥ እያደነቁ ወደ ደሴ ለመጓዝ የየብስ ትራንስፖርት ይመረጣል። ለፍጥነትና ለተሻለ ምችት በአውሮፕላን እስከ ኮምቦልቻ ተጉዞ ቀሪውን 25 ኪ.ሜ. በመኪና በመጓዝ ደሴ መድረስ ይቻላል። ከተማዋ በከፍተኛ ስፍራ ላይ የተቆረቆረች ብትሆንም ዙሪያዋን በጦሳ ተራራ የተከበበች ናት። የጦሳ ተራራ የደሴ ከተማን ከቅርብ ርቀት ከላይ ወደታች ለመመልከት እጅግ ተስማሚ ስፍራ ነው።

ከተማዋ ደሴ ከመባልዋ በፊት ላኮመልዛ በሚል ስም ትታወቅ ነበር። የደሴ ከተማ መስራች የልጅ እያሱ አባት ንጉስ ሚካኤል አሊ ናቸው። ንጉሱና ተከታዮቻቸው ቋሚ መቀመጫቸውን ደሴ ላይ ካደረጉ በኋላ ከተማዋ ቀስ በቀስ እየለማችና እያደገች በመሄድ ዛሬ ኢትዮጵያ ውስጥ ካሉት ጥቂት ታሪካዊ ከተሞች አንዷ ለመሆን በቅታለች። ደሴ አካባቢዋንና ውስጧን ለሚጎበኙ ቱሪስቶች አመቺ የመዝናኛና ታሪክን የማወቂያ ስፍራዎች አሏት። በከተማዋ ውስጥ የሚገኙት የአይጠየፍ አዳራሽ፣ የደሴ ሙዚየምና የወሎ ባህል አምባ የየበኩላቸውን ታሪክና ቅርስ በመያዝ ለተመልካች ልዩ ስሜትን ሊፈጥሩ የሚችሉ ናቸው።

አይጠየፍ አዳራሽ

አይጠየፍ በአንድ ወቅት አፄ ቴዎድሮስ ተንቀሣቃሽ ድንኳናቸውን ተክለውበት እንደነበር በሚነገረው ጀም በሚል መጠሪያ በሚታወቀው ኮረብታ ላይ የሚገኝ በጣም ሰፊና ግርማ ሞገስ ያለው አዳራሽ ነው። የከተማዋን ዕድሜ የሚጋራው ይኸው አዳራሽ በ20ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በንጉሥ ሚካኤል የተገነባ እንደሆነ ይነገራል። በወቅቱ የነበሩት ባላባቶች ሰውን ከሰው ሳይመርጡ ግብር የሚያበሉበት ስለነበር «አይጠየፍ» የሚለውን ስያሜ ያገኘው በዚህ ምክንያት ነው ይባላል።

ወሎ ባህል አምባ የከተማዋን የቅርብ ጊዜ ታሪክ ገሃድ የሚያደርግልን በፋሺስት ኢጣሊያ የአምስት ዓመት (1928-1933) ቆይታ ወቅት የተሠራ አዳራሽ ነው። አዳራሹ የተሰራበት ቁሳቁስ ከጣሊያን በተለይም ከሚላኖ ከተማ እንደመጣ ይነገራል። በዚህ ታላቅ የሲኒማ አዳራሽ አዝናኝ ሲኒማዎች፣ ቲያትርና የመብረቃ ትርጉሞች ይቀርቡበታል።

የደሴ መብረቃ በአገሪቱ በዞን ደረጃ ከሚገኙ መብረቃዎች ቀዳሚው ነው። የተለያዩ ታሪካዊና ባህላዊ ቅርሾች በአካል የሚታዩበት፣ በኢትዮጵያ ብቻ ከሚገኙት ብርቅዬ የዱር እንስሣት መካከል የሰሜን ቀበሮና ጭላዳ ዝንጀሮ፤ እንዲሁም የሌሎች እንሥሣት የውስጥ አካላቸው ወጥቶ ውጫዊ የተፈጥሮ ቅርጾቸው ሣይዛባ ‘በታክሲደርሚ’ ጥበብ ደርቀው ለዕይታ የቀረቡበት፤ በተጨማሪም የተለያዩ ገላጭ ፎቶግራፎች የሚገኙበት መብረቃ ነው።

ደሴ መብረቃ

ከደሴ በቅርብ ርቀት የጎብኚዎችን ቀልብ የሚስቡ በርካታ ስፍራዎች ያሉ ሲሆን ቦሩ ሜዳ፣ ግሸን፣ መቅደላ አምባ፣ ሐይቅ እስጢፋኖስ፣ ውጫሌ፣ ...ጥቂቶቹ ናቸው።

ቦሩ ሜዳ

በባላባታዊ ስርዓት የኢትዮጵያ ገዢዎች ጠባቂዎቻቸውን፣ አማካሪዎቻቸውንና ባለሟሎቻቸውን ይዘው ለእረፍትና ለሌሎች ጉዳዮች ወደተለያዩ አመቺ ስፍራዎች የመጓዝ ልምድ ነበራቸው። ከእነዚህ የነገስታቱን አይን ከማረኩት ቦታዎች አንዱ ቦሩ ሜዳ ነበር።

አፄ ዮሀንስ በተገኙበት በጎጃሙ ንጉሥ ተ/ሃይማኖትና በሸዋው ንጉሥ ምኒልክ መካከል የነበረውን የስልጣን ሽኩቻ ለማስወገድ ውይይትና ዕርቅ የተካሄደው፤ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያን ሥርዓትን በተመለከተ በነበረው ልዩነት ላይ ስምምነት የተደረሰው፣ ከአፄ ዮሐንስ ዕረፍት በኋላ ንጉስ ምኒልክ በአግራቸው መተካታቸውን ለመጀመሪያ ጊዜ ያወጁትና ነጋሪት ያስገቡት ከደሴ ከተማ ወደ ግሸን ደብረ ክርቤ ገዳም በሚወስደው መንገድ 10 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ በሚገኘው ቦሩ ሜዳ ላይ ነበር።

ግሸን ደብረ ክርቤ ገዳም

በኢትዮጵያ የኦርቶዶክስ ተዋህዶ ዕምነት ተከታዮች ዘንድ በአንጋፋነታቸው ከሚታወቁት ቅዱስ ስፍራዎች ውስጥ ግሸን ደብረ ክርቤ ገዳም አንዱ ናት። ከደሴ ከተማ ሰሜን-ምዕራብ 76 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ የምትገኘውና «ዳግማዊት ኢየሩሳሌም» በመባል የምትታወቀው ይህችው ገዳም ከዕምነትና ከአስተዳደር ጋር የተቆራኙ ታሪኮችን የያዘች ናት።

ኢየሱስ ክርስቶስ በቀራኒዮ ተሰቅሎበት ነበር የሚባለው መስቀል የቀኙ ክንፍ በክብር ያረፈው በዚች ገዳም ውስጥ እንደሆነ በከፍተኛ ደረጃ ይታመናል። እንግሊዛዊቷ የኢትዮጵያ ታሪክ ተመራማሪ ሲሊቪያ ፓንክረስት ይህን ጉዳይ «ካልቸራል ሂስትሪ ኦፍ ኢትዮጵያ» በተሰኘ ጥናታቸው ላይ ሣይገልፁት አላለፉም።

የግሸን አምባ በተፈጥሮ የመስቀል ቅርጽ አለው። የአምባው ዙሪያ ለመውጣትም ሆነ ለመውረድ ፍፁም በማይታሰብ እንደምሰሶ ቀጥ ብለው

በሚታዩ ገደላ ገደል የመሬት ገዕታዎች የተከበበ ሲሆን ወደአናቱ ለመውጣት የሚቻለው ተፈጥሮ በአዘጋጃቸው አንዲት ብቸኛ ጠባብ መንገድ አማካኝነት ብቻ ነው። በአጼ ኃይለ ስላሴ ዘመነ መንግስት በንጣፍ ድንጋይ የመወጣጫ ደረጃ እስከተሰራለት ድረስ የገዳሚ መነኮሳት አምባውን ለመውጣትም ሆነ ለመውረድ ይጠቀሙበት የነበረው ብቸኛ ዘዴ ወገባቸውን በገመድ ወይንም በመጫኛ አስረው በመጎተት ነበር።

በአምባው ላይ በተለያዩ ጊዜያት የተተከሉ አራት አብያተ ክርስቲያናት አሉ። የግሸን ማርያምና የእግዚአብሔር አብ አብያተክርስቲያናት መሠረታቸው የተተከለው በአጼ ካሌብ ዘመነ መንግሥት ነው ይባላል። ይሁን እንጂ በተለያዩ ጊዜያት ፈርሠው የመሠራትና የመታደስ ዕድል ገጥሟቸዋል።

የእግዚአብሔር አብ ቤተክርስቲያን

ግማደ መስቀሉ በመቅደሱ ውስጥ ተቀብሮ ይገኝበታል ተብሎ የሚታመነው የእግዚአብሔር አብ ቤተክርስቲያን በአፄ ዘርዐ ያዕቆብ እንደገና የተሠራ ሲሆን በዳግማዊ ምኒልክም እንዲታደስ ተደርጓል። አሠራሩ በሌሎች አካባቢዎች ከሚታየው የተለየና በመስቀል ቅርጽ

የተሠራ ሆኖ ልዩ ውበት ያለው ነው። የግድግዳ ላይ ስዕሎችም በሌሎች አድባራት እንደሚታዩት ከመጽሐፍ ቅዱስ የተገኙ ሃይማኖታዊ ታሪኮችን የሚያንፀባርቁ ላይሆኑ የዘርዳያዕቆብ ስዕላዊ ትርጓሜዎች ናቸው። ከግማደ መስቀሉ መገኘት ጀምሮ ግሸን እስከገባበት ድረስ ያለውን የሚተርከው ስዕል በቤተመቅደሱ ግድግዳ ዙሪያ ይታያል። የነገስታቱ ሥዕልም እንዲሁ።

በተመሳሳይ መልኩ የግሸን ማርያም ቤተክርስቲያን በአፄ ዘርዳያዕቆብ እህት በእማሆይ እሌኒ የተሠራችና በኋላም በአፄ ኃይለስላሴ ባለቤት በአቴጌ መነን እንደታደሰች ይነገራል። የአሁኗ ግሸን ደብረ ከርቤ ገዳም ቀደም ባሉት ጊዜያት ደብረ ነጐድጓድና ደብረ እግዚአብሔር በመባል ትጠራ ነበር። ንጉስ ላሊበላ ከድንጋይ ፈልፍሎ ያሠራው ቤተክርስቲያን በእግዚአብሔር አብ ይጠራ ስለነበር ነው ደብረ እግዚአብሔር ትባል የነበረው በማለት የገዳሟ ኃላፊ ይገልጻሉ። ብዛት ያላቸውን ታሪካዊ ቅርሶች በስርዓት የያዘው ዕቃ ቤት የገዳሟን ታሪካዊነት የሚመሰክር ሌላው መረጃ ነው።

ከዚህ ጠንካራ፣ ትውፊታዊና ሃይማኖታዊ ዕምነት ባሻገር የግሸን አምባ የመካከለኛው ዘመን የኢትዮጵያ ነገስታት ካቋቋሟቸው የፖለቲካ ተቋማት አንዱና ዋነኛው ነበር። የነገስታቱን የስልጣን ዘመንና «ርክክብ» በተቻለ መጠን ሰላማዊ ለማድረግ ሲባል በሞትም ይሁን በሃይል ስራ ከስልጣን የተወገደው ንጉስ ልጆች፣ ወንድሞችና የቅርብ ዘመዶች በግሸን አምባ በግዞት ይቀመጡ ነበር። የግሸን አምባ እንደ ቤተመንግስት ወህኒ ቤትነት በተቋምነት ተቋቁሞ የነበረው ከአጼ ይኩኖ አምላክ ዕረፍት ማለትም ከ1278/1279 ዓ.ም. በኋላ እንደነበር የታሪክ ምሁራን ያስረዳሉ። ከመካከለኛው የኢትዮጵያ ነገስታት መካከል እጅግ ታዋቂ የነበሩት አጼ ዘርዳ ያዕቆብ ከጉርምስና ዘመናቸው ጥቂቱን ያላለፉት በግሸን አምባ ነበር። ከወንድማቸው ከአጼ ህዝበ ናኝ ሞት በኋላ በተከታታይ ስልጣን ላይ ወጥተው የነበሩት የአጼው ሁለት ልጆች አጭር የንግስና ዘመን ሲያበቃ፣ የዘመዶቻቸው ሠራዊት አምባው ድረስ መጥተው ለስልጣን እንዳበቋቸው በደብረ ጽጌ በሚገኝ «ገድለ ዜና ማርቆስ» በተሰኘ ገድልና አጼ ዘርዳ ያዕቆብ ራሳቸው በጻፉት «መጽሐፈ ብርሃን» በተባለ ድርሳን ላይ ሰፍሮ ይገኛል። በግራኝ አህመድ ወረራ የግሸኑ ወህኒ ቤት በመውደሙ ከዚያ ዘመን ወዲህ በተለይም በ1551/1552 እና 1600/1601

ዓ.ም መካከል በነበሩት ዓመታት የአጼው ስርወ-መንግስት ለከፋ የእርስ በርስ የስልጣን ሽኩቻ ተዳርጎ እንደነበር ይታወቃል።

ግሸን አምባ

መቅደላ አምባ

መቅደላ አምባ ለመድረስ ከደሴ ከተማ በስተምዕራብ 130 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ ከምትገኘው የተንታ ከተማ የሁለት ሰዓት የእግር መንገድ መጓዝ ያስፈልጋል። ጥንት ከመቅደላ ደብረታቦር ከዚያም ወደ ጣና ሀይቅ ዳርቻ የሚያዘልቅ በአገሬውም በውጭ አገር ጎብኚውም የሚታወቅ የእግር መንገድ ነበር። ልክ እንደ ጥንታዊው የላሊበላ ሰቆጣ መንገድ መስመሩ ከተዘጋ ዘመናት ስላለፉ ስለዚህ መንገድ በውል የሚያውቅ እምብዛም አይገኝም። ከመቅደላ በቅርብ ርቀት ከሚገኙት ጥንታዊ የታሪክ አሻራዎች መካከል ከአንድ ምዕተ ዓመት ያላነሰ ዕድሜ አለው የሚባልለት የሰላምጌ ስላሴ ቤተክርስቲያንና በ20ኛው መቶ ክፍለ ዘመን የመጀመሪያ አመታት በንጉስ ሚካኤል እንደተሰራ የሚታወቀው የተንታ ሚካኤል ይገኙበታል።

ስለ መቅደላ ሲነሳ አጼ ቴዎድሮስ የማይቀሩ ናቸው። የመቅደላ አምባ ዙሪያ ገባውን ከረዥም አድማሳዊ ርቀት ለመቆጣጠር የሚያስችል በመሆኑና በዘመኑ የፖለቲካ ጂኦግራፊ ሁነኛ ስፍራ ላይ በመገኘቱ ከፍተኛ ስትራቴጂካዊ ጥቅም ነበረው። ይህ ደግሞ ለጦረኛው ንጉስና ለባለሟሎቻቸው የማይታወቅ አዲስ ነገር አልነበረም። በንጉሱ የፖለቲካ ስልጣን መባቻ ለሰባት ወራት የተካሄደው የወሎ ዘመቻ የተጠናቀቀው በመቅደላ መያዝ ነበር። የመቅደላ አምባ የአጼ ቴዎድሮስ ስልጣን መደላደል ምልክት የመሆኑን ያህል የፍጻሜአቸውም ተምሳሌት ነው።

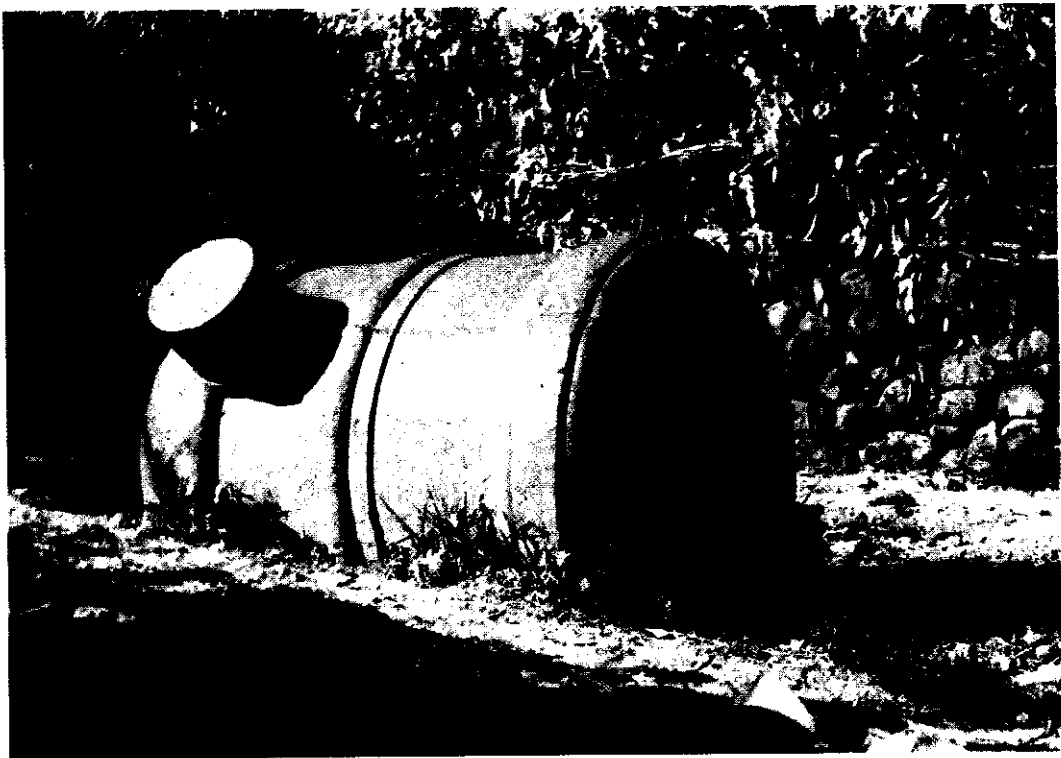
አጼ ቴዎድሮስ ከጎንደር በኋላ የስልጣን ማዕከላቸውን ለጊዜው ወደ ደብረ ታቦር ከዚያም ወደ መቅደላ በማዞር ለተቀረው ግዛት አርአያ ሊሆን የሚችል የአስተዳደር ስርዓት ለማቆም ጥረት የጀመሩት በዚሁ ስፍራ ነበር። በርካታና የተለያዩ የጦር መሳሪያዎች፣ ብዛት ያላቸው ገድሎች፣ መጻሕፍትና ድርሳናት፣ እንዲሁም የንጉሱ የግል የክብር ዕቃዎች በስርዓት ተሰድረው ይቀመጡ የነበረው በመቅደላው ግምጃ ቤት ነበር። የመቅደላው አስተዳደር ሃላፊም ከንጉሡ የቅርብ ባለሟሎችና የረዥም ጊዜ ወዳጆች መካከል አንዱ የነበሩት ደጃች አለሚ ነበሩ። በዘመኑ 15 መድፎች፣ 7 ሞርታሮች፣ 11,063 የተለያዩ ጠመንጃዎች፣ 875 ሽጉጦችና 481 ሳንጃዎች፤ ከ555 የመድፍና የሞርታር አረሮች እንዲሁም 83,563 የተለያዩ ጥይቶች ጋር በመቅደላ የንጉሱ ግምጃ ቤት እንደነበሩ አስተማማኝ የታሪክ መረጃዎች አሉ። አሁን ከእነኚህ የጦር መሳሪያዎች ለታሪክ መዘክርነት በስፍራው የሚገኘው ሌባስቶፖል የተባለው የንጉሱ ትልቅ መድፍ ነው። መጻሕፍቱ፣ ድርሳናቱ፣ የወርቅና የብር ዋንጫዎች፣ አክሊሎች እንዲሁም ሌሎች የንጉሱ የግል ሃብት የነበሩ ቅርሶች ከመቅደላው ጦርነትና ከአጼ ቴዎድሮስ ዕረፍት በኋላ በደላንታ ሜዳ ላይ ለጨረታ ተሰጥተው የጠላት ሰራዊት ተቀራምቷቸዋል። ከእነኚህ ቅርሶች ከፊሉ (ከንጉሱ አናት ላይ የተሸለተውን ሽሩባ ፀጉር ጨምሮ) በእንግሊዝ አገር በሚገኙ የተለያዩ መዚየሞች ተቀምጠው ይገኛሉ።

ከሞዴል የአስተዳደር ማዕከልነትና ከግምጃ ቤትነት ባሻገር የንጉሡ ወህኒ ቤትም የሚገኘው በመቅደላ ነበር። በእጅ ተይዘው በሞት ያልተቀጡ ጠንካራ የስልጣን ተቀናቃኞች፣ ምርኮኞችና አማጽያን ከመቅደላ ነዋሪዎች ጥቂቶቹ ነበሩ። ከእነኚህ አንዱ የኋላው ንጉስ ነገስት የያፌው ምኒልክ ናቸው። ምኒልክ ለ11 ዓመታት የመቅደላ እስረኛ ነበሩ። አጼ ቴዎድሮስ ከእንግሊዝ መንግስት በነበራቸው ጠብ እልህ ውስጥ ገብተው

በጉንደር ይኖሩ የነበሩ የውጭ ዜጎችን ሰብስበው ያጎሩት በመቅደላው ወህኒ ቤት ነበር። በመጨረሻም ሁሉ ነገር አብቅቶ የማይቀረው ፍጻሜ ሲቀርብ ራሳቸውን በክብር ያጠፉትም በመቅደላ አምባ ነው።

ይሁን እንጂ ከአጼ ቴዎድሮስ ሞት በኋላ መቅደላ አንዳንድ እስረኞች የሚታገቱበት ስፍራ መሆኑ አልቀረም። ለምሳሌ ከሰገሌ ጦርነት አምስት ዓመታት ቀደም ብሎ በታህሳስ 1903 ዓ.ም. የወሎው ራስ ሚካኤል በዘመኑ አልጋ ወራሽነት ታጭተው የነበሩትን የልጃቸውን የልጅ እያሱን ስልጣን ለማጠናከርና ሁኔታዎችን ለመቆጣጠር ወደ 8000 የሚደርስ የወሎ ሰራዊት አስከትለው ወደ አዲስ አበባ ከዘመቱ በኋላ፣ ይደርሳል ተብሎ የተፈራው ግጭት በአቡኑና በእጨጌው ገላጋይነት በርዶ ራስ ሚካኤል ወደ ወሎ ሲመለሱ፣ ከአመጹ መሪዎች አንዱ ናቸው ያሏቸውን ራስ አባተ ቧያለውን ወደ መቅደላ በመውሰድ ለ5 ዓመታት በእስር አቆይተዋቸዋል።

ታሪኩን በውል ለሚያውቅ የመቅደላ ጉብኝት የተመሰቃቀለ ስሜትን ይፈጥራል። ሁሉም ጉብኝ ግን የቴዎድሮስን ፍጻሜ በአይነት-ህሊናው ያስታውሳል።

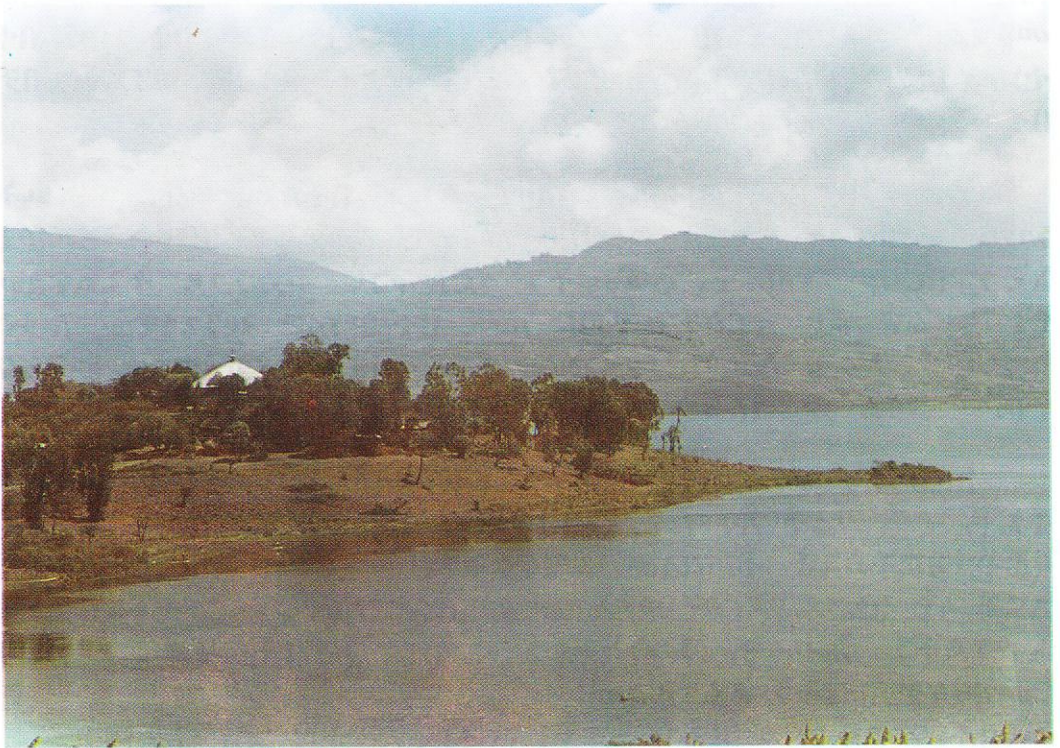

ሴሳስቶፖል

ሴባስቶፖል

በመቅደላ አካባቢ ሊገኙ ከሚችሉ ጥንታዊና ታሪካዊ ቅርሶች መካከል በአጼ ላሊበላ ዘመን ከአንድ አለት ተፈልፍሎ እንደተሰራ የሚነገርለት የፉል አምባ ጊዮርጊስ ውቅር ቤተክርስቲያን፣ በ15ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በአጼ ይስሃቅ ዘመነ መንግሥት እንደተተከለች የሚታመነው የመቅደላ ማርያም፣ በንጉሥ ሚካኤል የተሰራውና የንጉሱም አጽም በክብር አርፎ የሚገኝበት የተንታ ሚካኤል ዋነኞች ናቸው። በውስጣቸውም የኢትዮጵያን ጥንታዊነት የሚዘክሩና የሚመሰክሩ በርካታ ተንቀሳቃሽ ቅርሶችን ይዘዋል።

ሐይቅ እስጢፋኖስ

ሎጎ ሐይቅ

ከደሴ ወደ ወልድያ በሚወስደው ዋና መንገድ 30 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ አንዲት አነስተኛ ከተማ ትገኛለች። ከዚች የሐይቅ ከተማ ወደቀኝ 4 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ የሎጎ ሐይቅ ወይም የሐይቅ ሐይቅ ተንጣሎ ይታያል። ከባህር ወለል 2030 ሜትር ከፍታ ላይ የሚገኘው ሐይቅ የ35 አጻፋ ኪ.ሜ. ስፋትን፣ የ23 ሜትር ጥልቀትን የያዘ ነው።

በዚህ ሀይቅ ሰሜን ምዕራብ አቅጣጫ ላይ በአንድ ጐኑ ሙሉ በሙሉ ከየብስ ጋር የተገናኘና ውሃውን ወደፊት የገፋ ባህረገብ መሬት ይገኛል። ይህ ቦታ ጥንት ዙሪያውን በውኃ የተከበበ ደሴት ነበር ይባላል።

በአጼ ድልናኦድ ዘመነ መንግሥት (908-918 ዓ.ም.) ከግብፅ አገር በመጡ አባ ሰላማ በሚባሉ የኃይማኖት አባት አማካኝነት ቤተመቅደስ ተሠርቶ በደሴቱ ላይ ጥንታዊው የሐይቅ እስጢፋኖስ ገዳም ተገደመ። በገዳሙ ኢየሱስ ሞአና አቡነ ተክለኃይማኖት አገልግለዋል፤ አፄ ይኩኖ አምላክም ተምረውበታል። በዛጉዌ ሥርወ መንግስት የመጨረሻው ነጋሲ የነበሩትን ይትባረክን ከስልጣን አውርዶ በምትኩ የሰሎሞናዊ ሥርወ መንግሥት አካል የነበሩትን ይኩኖ አምላክን ለመተካት ከነአቡነ ተክለኃይማኖት ጋር ሚስጢራዊ ሴራ የተካሄደው በዚህ ለወንዶች ብቻ በተፈቀደው ገዳም ውስጥ ነበር ይባላል።

ገዳሙ በቅርስ ሃብቶች የበለፀገ ሲሆን በተለያዩ ጊዜ የነገሡት ነገሥታት በስጦታ መልክ ያበረከቷቸው ውድ ዕቃዎችና ንዋዩ ቅዱሳት፤ እጅግ በርካታ የብራና መጻህፍትን ገድሎችንና ከድንጋይ ተፈልፍለው የተሰሩ ልዩ ልዩ ቅርሶችን የያዘ ነው። በተጨማሪም ወንጌላዊው ሉቃስ ከሣላቸው አራቱ ስዕለማርያም ውስጥ አንዱ በዚህ ገዳም ውስጥ መኖሩን የገዳሙ ኃላፊ ይገልጻል።

ከዚህ በተጨማሪ በገዳሙ ዙሪያ የተንጣለለውን ሀይቅ፣ የአካባቢውን ተፈጥሯዊ የመሬት አቀማመጥ፣ ከሐይቁ ምግባቸውን አፈላልገው በዙሪያው ባሉት ዛፎች ላይ ተጠልለው የሚኖሩትንና መሥመር ሰርተው በሀይቁ አናት ላይ ከአንዱ ዳርቻ ወደሌላው የሚበሩ የአዕዋፍ ዝርያዎችን፣ የአሣ አጥማጆችን ሕብራዊ እንቅስቃሴን አጣምሮ ማየት ልዩ ደስታንና የመዝናናት ስሜትን ይፈጥራል።

ይስማ ንጉሥ

ይስማ ንጉሥ

በ1879 ዓ.ም. አፄ ምኒልክና የኢጣሊያ ተወካይ ኮንት አንቶኔሊ የውጫሌን ውል የተፈረረመበት ትክክለኛው ሥፍራ ከደሴ በስተሰሜን በኩል 50 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ ማለትም ከውጫሌ ከተማ 10 ኪ.ሜ. አልፎ ከዋናው መንገድ 4 ኪ.ሜ. ወደ ግራ ገባ ብሎ ይገኛል።

ታሪካዊ ማስረጃነቱን ጠብቆ እንዲቆይ በቆንጩራ አጥር የተከበበው ውሉ የተፈረመበት ትክክለኛ ቦታ በአካባቢው ህብረተሰብ ዘንድ ይስማ ንጉሥ ተብሎ ይጠራል። አፄ ምኒልክ ውሉን ሲፈረረሙ ተቀምጠውበት ነበር የሚባልለት ድንጋይም በተከለለው ቦታ ውስጥ በክብር ተቀምጦ ይገኛል።

ከይስማ ንጉሥ በቅርብ ርቀት ላይ ከሰሜን ወደ ደቡብ በመዘርጋት ከሠማይ ጋር የገጠመ የሚመስለው የአምባሰል ተራራ ይገኛል።

4. ሰሜን ወሎ

ተራራ፣ ሜዳና ሽለቋማ መልክአምድራዊ አቀማመጥ ያለው ሰሜን ወሎ በውስጡ እንደሚገኙት ታሪካዊ የመስህብ ሃብቶች አይን የሚስብ ነው። ኢትዮጵያ በተባበሩት መንግስታት የትምህርት፣ የሃይንስና የባህል ድርጅት (ዩኔስኮ) የክብር መዝገብ ላይ በዓለም ቅርስነት ካስመዘገበቻቸው ሰባት ቅርሶች ውስጥ ዕውቀት ድንቅ ከተባለላቸው የላሊበላ ውቅር አብያተክርስቲያናት በተጨማሪ በርካታ የታሪክ ቅርሶች ይገኛሉ።

ጀመሪ ማርያም ገዳም

የጀመሪ ማርያም ገዳም ከወልዲያ 70 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ ከምትገኘው የዋጃ ከተማ ተገንጥሎ በሚወስደው አስቸጋሪ የእግር መንገድ የሰዓታት ጉዞን በሚጠይቀው የግዳን ወረዳ ውስጥ ትገኛለች። እንደ ገዳሚ የሃይማኖት አባቶች ገለጻ ጀመሪ ማርያም ከተመሰረተች 1000 ዓመታትን አስቆጥራለች። ገዳሚ የምትገኘው ከትልቅ የባልጩት አለት ገደል ስር ርዝመቱ 15 ሜትር፣ ወርዱ 7 ሜትር ቁመቱ ደግሞ በአማካይ 20 ሜትር ከሚሆን ዋሻ ውስጥ ነው።

በዋሻው መሀል በልዩ የግንባታ ጥበብ የታነጸውና ዙሪያውን በቅዱሳን ስዕል ያሸበረቀው የገዳሚ ቤተመቅደስ የረቂቅ ጥበብ አሻራ ነው። ከስዕሉ መካከል በወንጌላዊው ሉቃስ እንደተሳለች የሚነገርላትና «ምስለ ፍቁር ወልዳ» በሚል መጠሪያ የምትታወቀው የቅድስት ድንግል ማርያም ስዕል የገዳሚ ልዩ የክብር ምንጭ ናት። በየዓመቱ ጥቅምት 4 እና ግንቦት 1 ቀን በሚውሉት ክብረ በዓላት «የምስለ ፍቁር ወልዳ» ስዕል በመጋረጃ ተሸፍና፣ በሦስት ቀላውስት በጥንቃቄ ተይዛና በዝማሬ ታጅባ ትወጣለች። ለመቆሚያ በተዘጋጀው የስጋጃ ምንጣፍ ላይ ሲደረስ መሸፈኛው ተገልጦ ስዕሏ ለምዕመናን እንድትታይ ከቀኝ ወደ ግራ ሦስት ጊዜ ይዞራል። ምዕመናን «ለምስለ ፍቁር ወልዳ» ያላቸውን ሃይማኖታዊ ክብር በእልልታ፣ በሆታና በስግደት ይገልጻሉ።

ጥንታዊ የብራና መጻሕፍት፣ መስቀሎች የተለያዩ ንዋየ ቅዱሳት በተለይም ከ950 ዓመት በላይ ዕድሜ እንዳለው የሚነገርለት መቋሚያ ከጀመሪ ማርያም ውድ ቅርሶች ጥቂቶቹ ናቸው።

ጀመጾ ማርያም

የላሊበላ ውቅር አብያተክርስቲያናት

ስለእነዚህ (ስለላሊበላ ውቅር አብያተክርስቲያናት) ስራዎች ብዙ ብጽፍ የሚያምነኝ ሰው መኖሩ በጣም የላስበኛል፤ የስጪንቀኛል። እስካሁን ያልኩትንም እንኳ ቢሆን (ውሸት ነው) ነው የሚሉኝ። ነገር ግን የጸፍኩት በመሉ እውነት ለመሆኑ በኃይል እግዚአብሔር ስም እምላለሁ። እንዲያውም ከዚህ በላይ ማለት ይቻላል። ሆኖም በቀጣፊነት ስሜ እንደማይነሳ ተስፋ አደርጋለሁ።

ከ1512/1513 ዓ.ም ጀምሮ ለስድስት ዓመታት በሰሜኑ የአገራችን ክፍል ሲዘዋወር የነበረው ፖርቹጋላዊው ካህንና ታሪክ ዘጋቢ ፍራንሲስኮ አልቫሪዝ፣ የላሊበላ ውቅር አብያተክርስቲያናትን ለመጀመሪያ ጊዜ ተመልክቶ ካሰፈረው ጽሑፍ የተወሰደ።

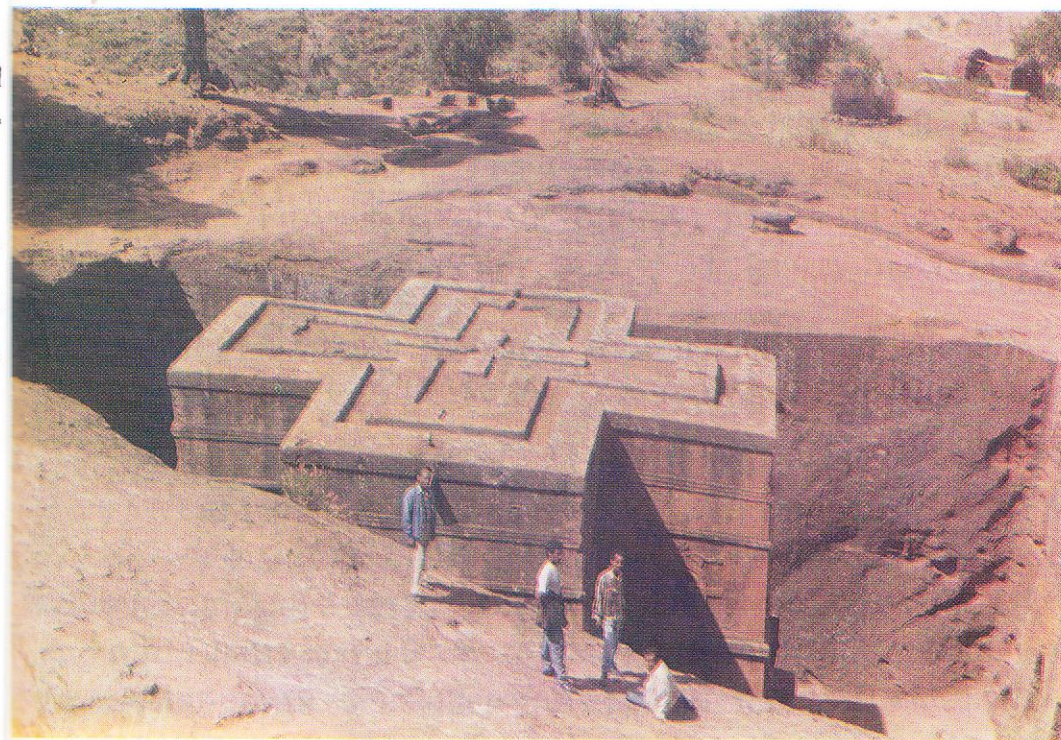
ከብዙ መቶ አመታት በፊት አልቫሪዝ እንደጻፈው፣ ስለላሊበላ ውቅር አብያተክርስቲያናት ለመጻፍ በእርግጥም ይከብዳል። ለመነሻ ግንዛቤ የሚረዱ የተወሰኑ መግለጫዎችን ቀጥለን እናቀርባለን።

የላሊበላ ውቅር አብያተክርስቲያናት በሦስት ምድብ የተከፈሉ ናቸው። ቤተ መድሃኒአለም፣ ቤተ ማርያም፣ ቤተ ሚካኤል፣ ቤተ

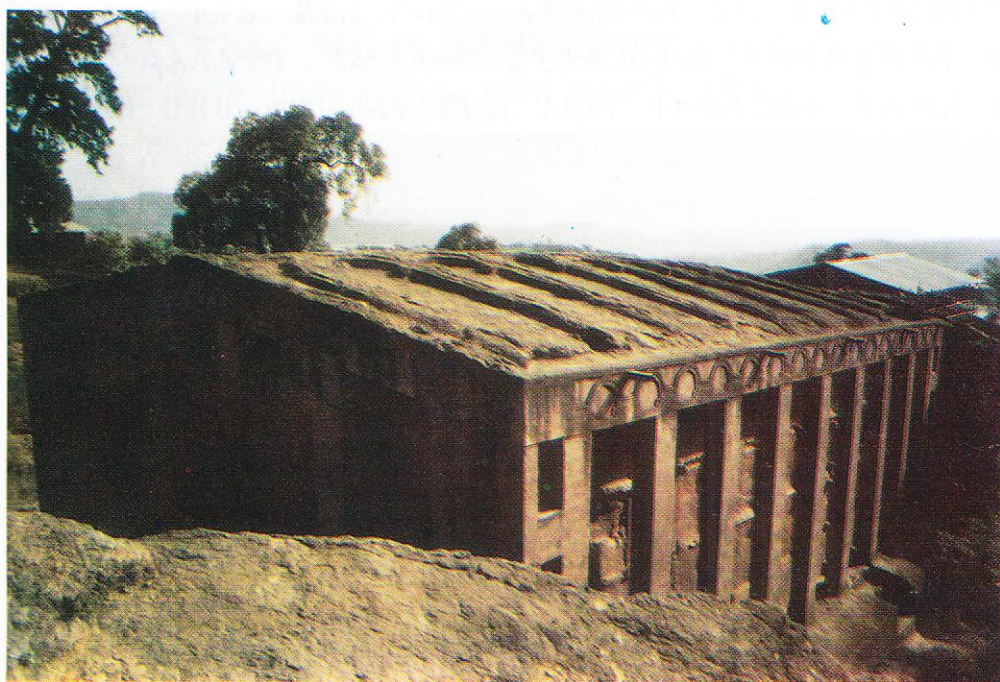
መስቀል፣ ቤተ ጉልጐታ (ደብረ ሲና) እና ቤተ ደናግል ምድብ አንድ፤ ቤተ አማኑኤል፣ ቤተ መርቆሪዮስ፣ ቤተ ገብርኤል-ፋፋኤል እና ቤተ አባ ሊባኖስ ምድብ ሁለት፤ ከሁለቱም ምድቦች ፈንጠር ብሎ የሚገኘው ቤተ ጊዮርጊስ ደግሞ ምድብ ሦስት በመባል ይከፈላል።

ከአስራ አንዱ አብያተክርስቲያናት ውስጥ ቤተ መድሃኒአለም በግዙፍነቱ፣ ቤተ አማኑኤልና ቤተ ማርያም በፎቅነታቸው፣ ቤተ አባ ሊባኖስ ከዋናው አለት ጋር የተያያዘ በመሆኑ፣ ቤተ ጊዮርጊስ በመስቀል ቅርጽ በመሰራቱና ረቂቅ የኪነህንፃ ጥበብ የተከወነበት በመሆኑ የየራሳቸው ልዩ ባህርይ አላቸው። ይሁን እንጂ አስራ አንዱም አብያተክርስቲያናት በመጠንና በጥበባዊ አሰራራቸው የየራሳቸው ውበትና ልዩ ባህርይ አላቸው።

በግምት ከ922 ዓ.ም. እስከ 1268 ዓ.ም. ድረስ አስራ አንድ የዛጉዌ ነገስታት ስልጣን ላይ ቆይተዋል። እነርሱም መራ ተክለሃይማኖት፣ ታታውደም፣ ጃን ስዩም፣ ግርማ ስዩም፣ ማይራሬ፣ ሀርቤ፣ ይምርሃነ ክርስቶስ፣ ሀርቤ ገብረማርያም፣ ላሊበላ፣ ነአኩቶ ለአብና ይትባረክ ናቸው። ከእነዚህ ነገስታት የማይጠፋ አሻራ ትተው ያለፉት አጼ ላሊበላ ናቸው። አለቱን የመጥረቡ ስራ ሃያ አመታትን እንደፈጀ፣ የአብያተክርስቲያናት ግንባታ ዋና አላማም ሁለተኛዋን ኢየሩሳሌም ኢትዮጵያ ውስጥ ለመፍጠርና ክርስቲያን ምዕመናን ወደ ቅድስቲቱ ከተማ ያደርጉት የነበረውን ረዥም፣ አስቸጋሪና አድካሚ የእግር ጉዞ ለማስቀረት እንደነበር ይነገራል።

ቤተ ጊዮርጊስ

ቤተ መድሃኒዓለም

በላሊበላ ትልቁ ክብረ በአል በየዓመቱ ታህሳስ 29 ቀን የሚከበረው የክርስቶስ ልደት ወይንም የገና በአል ነው። ለበአሉ ታላቅነት ተጨማሪው ምክንያት በቅዱስነታቸው የሚታወቁት የንጉሱ የአጼ ላሊበላም የልደት ቀን ታህሳስ 29 መሆኑ ነው። ሌላው ከፍተኛ ክብረ በዓል የጥምቀት በዓል ነው። የሁለቱንም በዓላት አከባበር በአካል ለመመልከት ብዛት ያለው ምዕመን፣ የአገር ውስጥና የውጭ አገር ጐብኚ ወደ ላሊበላ ይጐርፋል።

ከላሊበላ ከተማ በቅርብ ርቀት የላሊበላን ውቅር አብያተክርስቲያናት የአሰራር ጥበብና የታሪክ ዘመን የሚጋሩ በርካታ ጥንታዊ ገዳማት ይገኛሉ።

አሸተን ማርያም

የአሸተን ማርያም ደብር በቡግና ወረዳ 024 ቀበሌ ገበሬ ማህበር ውስጥ ከላሊበላ በስተምስራቅ በተራራ ላይ የምትገኝ ውቅር ቤተክርስቲያን ስትሆን ቦታው ለመድረስ ከላሊበላ ከተማ በበቅሎና በእግር ሁለት ሰዓት ተኩል ያስኬዳል። ቤተክርስቲያኗ የተሰራችው በአጼ ነአኩቶለአብ ዘመነ መንግስት (1207-1247 ዓ.ም) ሲሆን ከአንድ ቋጥኝ መፈልፈሏ ከላሊበላ አብያተክርስቲያናት ጋር ያመሳሰላታል። ይሁን እንጂ ረቂቅ የኪነ ህንፃ ጥበብ አይታይባትም። ቤተክርስቲያኗ መጀመሪያ ስትፈለፈል በሦስት በኩል አምዶች ተሰርተውላት የነበረ ሲሆን የአካባቢው ህዝብ በአምዶቹ መካከል የነበረውን ባዶ ቦታ በድንጋይና በጭቃ በመሙላት እንደ ቤት ተጠቅሞበታል። ደብሯ ከመደረሱ በፊት በተራራው ውስጥ የተሰራ ሃያ ሚትር ርቀት ያለው መጀለኪያ ይገኛል። ከዚህ መጀለኪያ አካባቢ አጼ ላሊበላ ለአሸተን ማርያም ቤተክርስቲያን ግንባታ አስጀምረውት ነበር የሚባልለት አንድ ስፍራ አለ። የአሁኗ አሸተን ማርያም ከዚህ ስፍራ ጥቂት ከፍ ብላ ትገኛለች።

በአሸተን ማርያም ረዥም ዘመን ያስቆጠሩ በጨርቅና በእንጨት ገበታ ላይ በውሃ ቀለም የተሳሉ ስዕሎች ይገኛሉ። ስዕሎቹ ባህላዊውን የቀለም ቅብ አሰራር የተከተሉ፣ በመስመሮችና በወዝ የተሰሩ ናቸው። (የብርሃንና ጥላ አጣጣልን የሚያሳይ ስዕል በወዝ የተሰራ ይባላል።)

ነኣኩቶ ለኣብ

የነኣኩቶ ለኣብ ገዳም በቡግና ወረዳ 024 ቀበሌ ገበሬ ማህበር ውስጥ ከላሊበላ ከተማ ደቡባዊ ምሥራቅ አቅጣጫ 10 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ ይገኛል። ከላሊበላ ከተማ ወደ ሰፍራው የሚያደርስ በበጋ ጊዜ የሚያገለግል የመኪና መንገድ አለ። ይህን መንገድ በመጠቀም ሰፍራው ለመድረስ 45 ደቂቃ ይፈጃል። ገዳሙ ተፈጥሮአዊ በሆነ ዋሻ የተከበበና መግቢያው ላይ በጥርብ ድንጋይ የታነጸ ሲሆን ወደ ደጃፉ ለመድረስ የሚረዳ የድንጋይ ደረጃ አለው።

በገዳሙ ውስጥ የሚገኙት የተለያዩ መጠን ያላቸው ተፈጥሮአዊ የድንጋይ ገበታዎች ከቤተመቅደሱ ጣሪያ ላይ በሚንጠባጠብ የጠበል ውሃ ዘወትር የተሞሉ ናቸው። ከጉን በሚገኘው የዕቃ ቤት የተለያዩ ነገስታት የስጦታና የክብር ዕቃዎች፣ ጥንታዊ የብራና መጻሕፍት፣ «ስማጉንደር» በሚል መጠሪያ የሚታወቀውና አጼ ነኣኩቶ ለኣብ ከጦርነት መልስ ይዘውት እንደመጡ የሚነገርለት ትልቅ ክበፎና ሌሎች ቅርሶች ይገኛሉ።

በነኣኩቶ ለኣብ ገዳም ውስጥ በዘመኑ የተሰሩ የጨርቅና የገበታ ላይ ስዕሎች አሉ። ስዕሎቹ የድንግል ማርያምን ምስልና የክርስቶስን ስቅለት የሚያሳዩ፣ የአጼ ነኣኩቶ ለኣብን ንግስና ገድል የሚዘክሩ ሆነው በወፍራም የውሀ ቀለም የተሳሉ የወዝ ስራዎች ናቸው።

ይምርሃነ ክርስቶስ

ይምርሃነ ክርስቶስ ደብር በቡግና ወረዳ ከላሊበላ ከተማ በስተሰሜን በኩል 016 ቀበሌ ገበሬ ማህበር ውስጥ ይገኛል። ቢያንስ 5 ሰዓት የሚፈጀው ከላሊበላ ይምርሃነ ክርስቶስ የሚወስደው የእግርና የበቅሎ መንገድ ዳገትና ቁልቁለት የበዛበት አድካሚ መንገድ ነው።

ወደ ደብሩ ሲቃረቡ በመንገዱ ግራና ቀኝ ጥቅጥቅ ያለ የጥድ ደን ይገኛል። ቤተክርስቲያኑ የታነጸው በአጼ ይምርሃነ ክርስቶስ ሲሆን በተፈጥሮ ከተባረበረ ገደላማ መጠለያ ስር ስፋት ባለው ደልዳላ ስፍራ ላይ የተገነባ ነው። የደብሩ አሰራር በአካባቢው ከሚገኙት አድባራትና ገዳማት አሰራር የተለየ ግሩም የኪነ ህንፃ ጥበብ የሚንጸባረቅበት ነው። ይምርሃነ ክርስቶስ ደብር በጭቃ በተያያዙና መጠናቸው በተስተካከለ ደቃቅ ጥቁር ድንጋዮች የተገነባ ነው። ድንጋዮቹ ከላይና ከታች በጥንቃቄ በተጠረቡ ስፋፊ እንጨቶች የተያያዙ ከመሆናቸውም በላይ በጠንካራ ኖራ የተለሰኑ ናቸው። ወለሉ ቀላል ነገር ግን ጠንካራ በሆነ ጥርብ ድንጋይ የተነጠፈ ሲሆን የውስጠኛው ጣሪያ (ኮርኒሱ) ከእንጨት የተሰራና በተለያዩ ጌጦች የተንቆጠቆጠ ነው። መስኮቶቹም ከአንድ ወጥ ድንጋይ በኖራ ተቀርጸው በተለጠፉ የሀረግና የተለያዩ ቅርጾች ያጌጡ ናቸው። ህንፃው በሌሎች አካባቢዎች ከሚገኙ አድባራትና ገዳማት ለየት ባለ መልክ ከውጭ ወደ ላይ ወጣ ያለ ክብ ጣሪያ (ዶም) አለው። በደብሩ ቅጥር ግቢ ከቤተክርስቲያኑ ቀደም ብሎ እንደተሰራና የንጉሱ ቤተመንግስት እንደነበር የሚነገርለት ህንፃ አለ። የአሰራር ጥበቡ ከቤተክርስቲያኑ ጋር የተመሳሰለ ሲሆን በአሁኑ ጊዜ በቅኔ ማህሌትነት እያገለገለ ይገኛል።

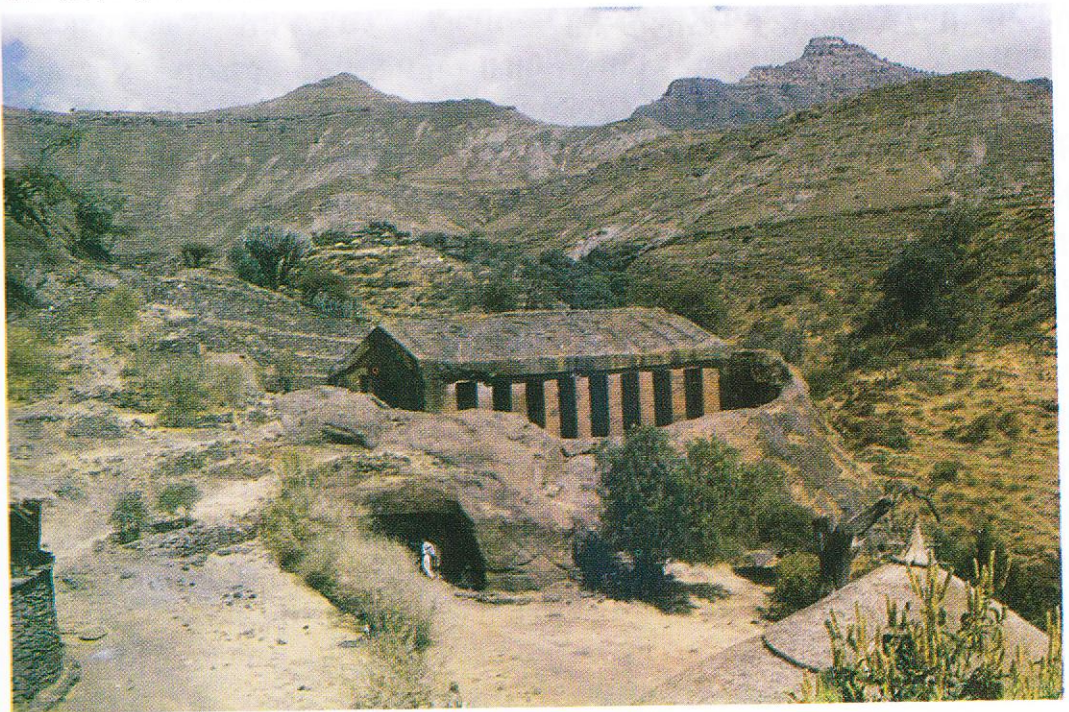
ይምርሃነ ክርስቶስ ደብርን መጉብኘት የሚጀመረው አራት ማዕዘን ያለውንና በባለ አበባ ጨርቅ የተሸፈነውን የንጉሱን መቃብር እያንዳንዱን ማዕዘን እየሳሙ ሦስት ጊዜ በመዞርና አጠገቡ የተቀመጠችውን ነጭ ጠፍጣፋ ድንጋይ ሦስት ጊዜ መሬት እያስነኩና ማጀራት ላይ እያስቀመጡ «ማረኝ ይምርሃነ» በማለት ነው። የማን እንደሆኑና ለምን እንደተቀመጡ በውል ባይታወቅም ረዥም ዘመናትን ያስቆጠሩ ናቸው የሚባሉ በርካታ የአዛውንትና ህፃናት አስከሬኖች በደሀና ሁኔታ ተቀምጠው ይገኛሉ።

ገነተ ማርያም

ከላሊበላ ወልድያ መንገድ በመገንጠል 2 ኪ.ሜ. ወደ ውስጥ ገባ ብሎ ከላሊበላ ከተማ 31 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ የሚገኘው የገነተ ማርያም ቤተክርስቲያን ከአንድ ቋጥኝ ተፈልፍሎ የተሰራ ውቅር ህንፃ ነው። ቤተክርስቲያኑ በ1260ዎቹ በአጼ ይኩኖ አምላክ እንደተሰራ ይነገራል። በበጋ ጊዜ ወደ ደብሩ የሚያስጠጋ ጥርጊያ የመኪና መንገድ አለ።

የገነተ ማርያም ቤተክርስቲያን አሰራር ከአስራ አንዱ የላሊበላ አብያተክርስቲያናት የቤተ መድሃኒዓለምን ይመስላል። ህንፃው ከተፈለፈለበት ቋጥኝና የቋጥኝ ገደል ነፃ ሆኖ ለብቻው የቆመ ነው። በዙሪያው ያለው የተጠረበ ቋጥኝ እንደ አጥር የሚያገለግል ሲሆን በመግቢያው በር ግራና ቀኝ የመስቀል ቅርጽ ተሰርቶበታል። በአካባቢው ከተፈለፈሉና እስካሁን ከሚታወቁት ውቅር ህንፃዎች የገነተ ማርያም ደብር በዕድሜ አነስተኛው ነው።

በህንፃው ውስጥ ጥንታዊ የኢትዮጵያን ባህላዊ የስዕል አሳሳል የተከተሉ የግድግዳ ላይ የቀለም ቅብ፣ የጨርቅ ላይ የቀለም ቅብና የገበታ ላይ ስዕሎች ይገኛሉ።

ገነተ ማርያም

መኪና መድሃኒክም፣ ብልባላ ጊዮርጊስና ብልባላ ጨርቆስ ከገነተ ማርያምና ከላሊበላ አብያተክርስቲያናት ጋር በተጓዳኝ ሊጉበኙ የሚችሉ የተመሳሳይ ዘመን ታሪካዊ ቅርሶች ናቸው።

አቡነ አሮን

አቡነ አሮን ገዳም በመቄት ወረዳ ከክፍለ ቋት ከተማ 10 ኪ.ሜ ርቀት ላይ ከምትገኘውና አግሪት ከምትባለው ትንሽ መንደር በስተሰሜን የ1:30 የእግር መንገድ ያስኬዳል። ገዳሙ የታነጸው በ1330ዎቹ አቡነ አሮን በተባሉ የሃይማኖት አባት እንደሆነ አዛውንቶች ይናገራሉ። ደብሩ የታነጸበት ስፍራ ልዩ ስሙ ደብረ ዳሪት ይባላል። የአቡነ አሮን ገዳም በዋሻ ውስጥ ተፈልፍሎ የተሰራ ሲሆን የተለያየ ስፋት ያላቸው አምስት ክፍሎች፣ አስራ አራት አምዶች፣ ሁለት በሮችና ሰባት መስኮቶች አሉት። የደብሩ መግቢያ በር ባለ ሁለት ተከፋች ሲሆን ከሰባቱ መስኮቶች አንዱ በጣሪያው ላይ ይገኛል። መስኮቱ መዝጊያ የሌለው በመሆኑ በፀሐይ ጊዜ በተወሰነ ሰዓት ብርሃን ያስገባል። በዝናብ ጊዜ ግን ምንም ውሃ እንደማያስገባ የደብሩ ካህናት ይናገራሉ። አንዳንድ ጊዜ ይህን መስኮት ስቁረት በሚል መጠሪያ ይጠሩታል።

አቡነ አሮን ቋጥኙን ፈልፍለው ገዳሙን ከመስራታቸው በፊት ትዕምርተ መስቀላቸውን ተክለው ጸልየውበታል በሚባለው ስፍራ ላይ ውሃ አለ። ዋሻውን ለመፈልፈል የተጠቀሙበት መጥረቢያም በማህደር ሆኖ ተቀምጧል። የገዳሙ ግብር የሚወቀጥባቸው ሁለት ሙቀጫዎች አሉ። የደብሩ ካህናት እንደሚሉት ከሙቀጫዎቹ አንዱ «ከእምባጮ» የተሰራ ነው።

ከጥንታዊ ስዕሎችና የብራና መጻሕፍት በተጨማሪ የበርካታ አዛውንትና ህፃናት አጽም በገዳሙ ይገኛል። አጽሙ የነማን እንደሆነና ለምን እንደተቀመጠ በውል የሚታወቅ ነገር የለም። ከገዳሙ ቅድስት ውስጥ ካለው መንበር ስርም የአቡነ አሮን መካነ መቃብር ይገኛል።

5. ዋግ ኸምራ

ዋግ ኸምራ ከአማራ ብሄራዊ ክልላዊ መንግሥት ዞን መስተዳድሮች ውስጥ አንዱ ነው። በሰሜንና በምስራቅ ከትግራይ፣ በደቡብ ከሰሜን ወሎ፣ በምዕራብ ከሰሜንና ደቡብ ጎንደር ጋር ይዋሰናል። የዞኑ የቆዳ ስፋት 744,500 ሂክታር ሲሆን 300,000 ያህል ህዝብ እንደሚኖርበት ይገመታል። በዞኑ ውስጥ የሚገኙት ሦስቱ ወረዳዎች ሰቆጣ፣ ዝቋላና ደሀና ይባላሉ። የዞኑ ዋና ከተማ ሰቆጣ ስትሆን ታሪካዊና ረዥም ዕድሜ ካስቆጠሩት የኢትዮጵያ ከተሞች የምትፈረጅ ናት። ከወልድያ ከተማ 200 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ ትገኛለች። በቅርቡ ተጠናቆ አገልግሎት መስጠት የጀመረው አውራ ጉዳና ሰቆጣን ከላሊበላና ከአለም ከተማ ጋር ያገናኛታል።

የዋግ ኸምራ ዞን አማርኛና ትግርኛ ተናጋሪ በሆኑ ህዝቦች መሀል የሚገኝ በመሆኑ የህዝቡ የቋንቋና የባህል ገጽታ ከአማራውና ከትግራው ቋንቋና ባህል ጋር በአብዛኛው የተወራረሰ ነው። በዞኑ በቀደምትነት ሲነገር የቆየው አንጤራ ቋንቋ ኸምጣኛ ወይም ኸምጣኛ ይባላል። ኸምጣኛ የሚሉት ዝቋላና ሰቆጣ ወረዳዎች ውስጥ የሚገኙት ተናጋሪዎች ሲሆኑ ኸምጣኛን የሚሉት ደግሞ ከተከሄ በስተምዕራብ ያሉት መሆናቸውን አፕልያርድ የተባሉ የቋንቋ ምሁር ይገልጻሉ። ኸምጣኛ ተናጋሪ ባልሆኑ አገልግሎት ህዝቦች ዘንድ ቋንቋው አገውኛ በመባል ይታወቃል። የቋንቋ ምሁራን ኸምጣኛን በኩሻዊ ቋንቋ ቤተሰብ ውስጥ የማዕከላዊ ኩሻ ንዑስ ቤተሰብ አባል አድርገው ይፈርጃታል። በዚህ ንዑስ ቤተሰብ ውስጥ የሚካተቱት የአገው ቋንቋዎች ብቻ ሲሆኑ እነርሱም ኸምጣኛ፣ ብሌንኛና ቅማንትኛ ናቸው።

በባህላዊ አሰራር በክብ ቅርጽ ከድንጋይ የሚሰሩት ባለአንድ ፎቅ የሳር ክዳን ቤቶች የጎብኝዎችን ቀልብ ይስባሉ። ከፊሎቹ የቆሮቆሮ ክዳን የለበሱ ሲሆን በአካባቢው አጠራር «ሀድሞ» ይባላሉ። በተመሳሳይ ቅርጽ በላሊበላ ከተሰሩት ጥንታዊ ቤቶች ጋር እጅግ ይመሳሰላሉ።

መስቀለ ክርስቶስ

የመስቀለ ክርስቶስ ውቅር ቤተክርስቲያን ከሰቆጣ ከተማ ደቡባዊ ምስራቅ አቅጣጫ 5 ኪ.ሜ. ርቆ ይገኛል። ቤተክርስቲያኑ የሚገኝበት ስፍራ ልዩ ስሙ «ውቅር አባ ዮሃንስ» ይባላል። የመስቀለ ክርስቶስ

ቤተክርስቲያን በአጼ ካሌብ ዘመነ መንግስት (495-525 ዓ.ም.) ከአንድ አለት ተፈልፍሎ እንደተሰራ ይነገራል። የተፈለፈለበት የድንጋይ ዓይነትና የአፈላፊው ዘዴ ከላሊበላ ውቅር አብያተክርስቲያናት ጋር ተመሳሳይነት ያለው ይመስላል። ቤተክርስቲያኑ በአራቱም ጎኖች ከተፈለፈለበት ቋጥኝ ተለይቶ የቆመ ሲሆን በምዕራብ በኩል ጣሪያው ከቋጥኝ ጋር የተያያዘ ነው።

በዕድሜ ብዛትና በእንክብካቤ ጉድለት ምክንያት በህንጻውና በውስጡ ይገኙ በነበሩ ጥንታዊ ስዕሎች ላይ ከፍተኛ ጉዳት ደርሷል። ከቀሩት ጥቂት የደብሩ ስዕሎች ለመረዳት እንደሚቻለው የአሳሳሉ ጥበብ ጥንታዊውን ዘዴ የተከተለ ሲሆን ስዕሎቹ የተሰሩት በጭቃ ሞርታር ግድግዳው ላይ በተለጠፈ ጨርቅና በውቅር ህንፃው ላይ በተቀባ የኖራ ቀለም ላይ ነው። ስዕሎቹ የውሃ ቀለምና የቀለም ቅብ ስራዎች ናቸው። በመስመሮች የነገሮችንና የገጾችን ተምሳሌነት የሚያሳዩ የወዝ ሥራዎችም ይታይባቸዋል። በእነዚህ የአሳሳል ዘዴዎች የተሰሩት ስዕሎች በቤተክርስቲያኑ ደጀሰላም ግድግዳ ላይ፣ በመግቢያው በርና በቋሚ ምስሶዎች ላይ ይታያሉ።

አስከሬንን አድርቆ በማስቀመጥ ጥበብ ተዘጋጅተው ለረዥም ዘመናት እንደተቀመጡ የሚነገርላቸው የበርካታ ሰዎች አካላት በቤተክርስቲያኑ ምዕራባዊ ክፍል ውስጥ ይገኛሉ። አስከሬኖቹ የተገነዙት በቆዳ ሆኖ ቆዳዎቹ በትናንሽ እንጨት መሰል ቁልፎች እንዲያያዙ ተደርጓል።

መስቀለ ክርስቶስ

መስቀል ክርስቶስ

6. ምስራቅ ጎጃም

በ15ኛው መቶ ክፍለ ዘመን መባቻ የኢትዮጵያ መንግስት ማዕከላዊ ግዛቶች ከትግራይና ከላስታ ደቡባዊ ክፍሎች በቀለበት ቅርጽ ሸዋን፣ አምሀራን (የአሁኑን ወሎ) እና ምስራቅ ጎጃምን ያካተተ ነበር። እነዚህ አካባቢዎች የክርስትና ሃይማኖት የተንሰራፋባቸውና የተስፋፋባቸው አካባቢዎች ይሁኑ እንጂ የመንግስቱ ፖለቲካዊ ድንበር ከእነዚህ ግዛቶች አልፎ የዘለቀ እንደነበር የታሪክ ምሁራን ያስረዳሉ። በምስራቅ ጎጃም ከሚገኙት አብያተክርስቲያናት አንዳንዶቹ ከዚሁ በ15ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ከተካሄደው የክርስትና ሃይማኖት መስፋፋት ጋር የተያያዘ ታሪክ ያላቸው ናቸው። እነዚህ ታሪካዊ የቱሪስት መስህብ ሀብቶች በአብዛኛው የሚገኙት ከአዲስ አበባ ባህርዳር በሞጣ ሰኩል በሚያልፈው የመኪና መንገድ ግራና ቀኝ ትንሽ ገባ ብለው ነው።

ዲማ ጊዮርጊስ

የዲማ ጊዮርጊስ ቤተክርስቲያን ከቢቸና ወደ ደብረ ወርቅ በሚያስኬደው አውራ መንገድ ምስራቃዊ አቅጣጫ 12 ኪ.ሜ. ርቆ ይገኛል። የዲማ ጊዮርጊስ መስራች የቀድሞ ስማቸው በኪሞስ ኋላ ግን ተከስተ ብርሃን የተባሉ የሃይማኖት አባት እንደሆኑ ይነገራል። አባ ተከስተ ብርሃን ከመምህራቸው ከአባ ፌሊጳስና ከሌሎች ተከታዮች ጋር በስደት ወደ ትግራይ እንደሄዱ፣ ከዚያም በመምህራቸው ትዕዛዝ ወደ ጎጃም ተመልሰው የዲማ ጊዮርጊስን እንደተከሉ «ገድለ ፌሊጳስ» የተባለ መጽሐፍና በቤተክርስቲያኑ የሚገኙ የብራና ድርሳናት ይገልጻሉ። አባ ተከስተ ብርሃን ከደብረ አስቦ (የአሁኑ ደብረ ሊባኖስ) አካባቢ የመጡ ሲሆን አንዳንድ መረጃዎች ጊዜውን ወደፊት ገፋ በማድረግ ቄሱ በአጼ ዳዊት ዘመን (1372-1404 ዓ.ም.) እንኳ ንቁ የቤተክህነት አገልጋይ እንደነበሩ ይጠቁማሉ።

የአሁኑ የዲማ ጊዮርጊስ ቤተክርስቲያን በቅርብ ዘመን ለመሰራቱ ህንፃው ራሱ ምስክር ነው። ይሁን እንጂ ረጅም ዘመናትን ያስቆጠሩ ከነገስታት፣ ከመኳንንትና ከምዕመናን በስጦታ የተበረከቱ ውድ ታሪካዊ ቅርሶችን ይዟል። ከረጅም ታሪኩ ጋር በተያያዘ የዲማ ጊዮርጊስ ኢትዮጵያ ውስጥ አሉ ከሚባሉ የቅኔ ትምህርት ቤቶች አንዱ ነው። (በታዋቂው ኢትዮጵያዊ ደራሲ በክቡር አቶ ሀዲስ አለማየሁ ምናባዊ ዓለም

የተፈጠረው የፍቅር እስከ መቃብሩ በዛብህ በአንድ ወቅት ዲማ ነበር፤ ደራሲው ራሳቸውም።)

ደብረ ወርቅ ማርያም

ከዲማ ጊዮርጊስ ተመልሰው ወደ ሞጣ በሚወስደው የመኪና መንገድ 10 ኪ.ሜ. ያህል እንደተጓዙ የደብረ ወርቅ ከተማን ያገኛሉ። ከዚች ከተማ ዳርቻ ምስራቃዊ አቅጣጫ ከብ ቅርጽ ባለው ኮረብታ ላይ ጥንታዊቷ የደብረ ወርቅ ማርያም ገዳም ትገኛለች።

አንዳንድ መረጃዎች ገዳሟ ከአጼ ዳዊት ዘመነ መንግስት ቀደም ብሎ እንደተሰራች ቢናገሩም በንጉሱ ዘመን የገዳሟ አስተዳዳሪ አባ ሰርጸ-ጴጥሮስ የሚባሉ የሃይማኖት አባት እንደነበሩ ገድላቸው ያትታል።

የህንፃ ላይ ቅርፃ ቅርጾች፣ የግድግዳ ስዕሎች፣ የነገስታት ገጽ-በረከቶች... የደብረ ወርቅ ማርያምን ጥንታዊነት ከሚመሰክሩት ቅርሶች ጥቂቶቹ ናቸው። የገዳሟ አዛውንት እንደሚሉት በሃዋርያው ሉቃስ እንደተሳሉ ከሚነገርላቸው አምስቱ ስዕለ ማርያም ውስጥ «ወይኑት» በመባል የምትጠራው በደብረ ወርቅ ማርያም ገዳም ትገኛለች። በአበው ሃይማኖታዊ ድንጋጌ መሰረት «ወይኑት» በአመት ሦስት ጊዜ በሚከበሩ በዓላት ብቻ ለምዕመናን ዕይታ ትወጣለች። ስዕሏን ለገዳሟ ያበረከቱት አጼ ዳዊት እንደሆኑ ካህናቱ ይናገራሉ። አጼ አዕላፍ ሰገድ /ዳድቁ ዮሀንስ (1667-1682)/ ለ«ወይኑት» መቀመጫ እንዲሆን አሰሩት የሚባለውና በጎንደር ነገስታት የኪነ ህንፃ ጥበብ በድንጋይና በኖራ የተሰራው ባለአንድ ፎቅ ቤት አሁንም በገዳሟ ዕቃ ቤትነት ያገለግላል። በውስጡም ልዩ ልዩ ጥንታዊ የብራና መጻሕፍትና መስቀሎች፣ ዘጠኝ ክንድ የሚረዝመውና ከካህናት በስተቀር ሌላ ሰው የማይነካው የአባ ሰርጸ-ጴጥሮስ መቋሚያ፣ ከዕፅ እንደተሰራ የሚነገርለት የአባ ሰርጸ-ጴጥሮስ የእጅ መስቀል፣ አጼ ዘርዓ ያዕቆብ (1427-1461) ለገዳሟ ያበረከቱት ነው የሚባለውና ከብረት የተሰራ የጦር ቀሚስና ባርጌጣ ይገኛሉ።

መርጦለ ማርያም

የመርጦለ ማርያም ቤተክርስቲያን በእነብሴ ሳርምድር ወረዳ ከምድር ወለል 2600 ሜትር ከፍታ ባለው ኮረብታማ ስፍራ ላይ ይገኛል።

አሁን ፈራርሶ የሚታየው ቤተክርስቲያን በ4ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በአብርሃና አጽብሃ ዘመነ መንግስት እንደተሰራ የአካባቢው የሃይማኖት አባቶች ይናገራሉ። ከክርስትና መምጣት ቀደም ሲል በቦታው ለአሪት ዕምነት መስዋዕት ይቀርብ እንደነበርና በዚያን ዘመን የስፍራው መጠሪያ «ጽርሃ አርያም» ይባል እንደነበር ያስረዳሉ። ከፍ ሲል የተጠቀሱት ነገስታት ቤተክርስቲያኑን ካሳነጹ በኋላ ስሙን መርጡል ማርያም ወይም የማርያም አዳራሽ ብለው ሰየሙት።

ይሁን እንጂ በ16ኛውና 17ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በአካባቢው የተዘዋወሩ አውሮፓውያን ተጓዦችና ሚሲዮናውያን አሁን ፈራርሶ የሚታየው የጥንቱ የመርጡል ማርያም ቤተክርስቲያን በአጼ ሱሪንዮስ (1600-1625) ዘመነ መንግስት ማክተሚያ አካባቢ የተገነባ የጎንደር ዘመን የኪነህንፃ ጥበብ የሚንጸባረቅበት እንደሆነ ይናገራሉ። አንዳንድ ታሪክ ተመራማሪዎችም ይህንኑ ሃሳብ ይጋራሉ።

የመርጡል ማርያም ፍርስራሽ ህንፃ

የአጼ ዘርዓ ያዕቆብ ባለቤትና ኋላም የአጼ ልብነ ድንግል ሞግዚት የነበሩት ንግስት ኢሌኒ በ1507/1508 ዓ.ም. አካባቢ በአራት ማዕዘን ቅርጽ በስፍራው አሰርተውት እንደነበር የሚነገርለት ድንቅ ቤተክርስቲያን

በግራኝ አህመድ ጦርነት ወቅት ወድሟል። ንግስት ኢሌኒ ያሰሩትን የመርጡል ማርያም ቤተክርስቲያን ውበትና ሃብት ለዘመኑ ቀረብ ይሉ የነበሩት ፖርቹጋላውያኑ ፔድሮ ደ ኮቪልሃም፣ ማኑኤል ደ አልሚይዳና ፍራንሲስኮ አልቫሬዝ በጻፋቸው መጻሕፍት ውስጥ ሳይጠቅሱት አላለፉም። ከግራኝ ጦርነት መቆም በኋላ አንዳንድ መሳፍንት የወደመውን ቤተክርስቲያን መልሶ ለማቆም ጥረት ቢያደርጉም የድሮ መልኩን ሊይዝ አልቻለም። ይህም ቢሆን በ1550ዎቹ ተጠናክሮ በመጣው የኦሮሞ ፍልሰት ሳቢያ ዳግመኛ እንደወደመ ይነገራል።

በዚህ ሁለት ጊዜ የመፍረስ ዕድል ባጋጠመው የመርጡል ማርያም ቤተክርስቲያን መሰረት ላይ ነበር አጼ ሱስንዮስ በስልጣን ዘመናቸው መገባደጃ ላይ ያሰሩትና ከፍ ብሎ በፎቶግራፉ የሚታየው ህንፃ የተገነባው። በታላቋ ንግስት በእቴጌ ኢሌኒ ጥረት በዘመኑ ድንቅ የተባለለት ቤተክርስቲያን የታነጸበትና በ1600 ዓ.ም. አክሱም ጽዮን ላይ በይፋ ከመንገሳቸው በፊት ስልጣኑን በሃይል የበላይነት የተረከቡበት ስፍራ በመሆኑ አጼ ሱስንዮስ ለመርጡል ማርያም ልዩ ግምት እንደነበራቸው ባልታዛር ቴሌዝ የተባለ ታሪክ ፀሀፊ ይገልጻል።

አጼ ሱስንዮስ የካቶሊክ ሃይማኖት ተከታይ ከሆኑ በኋላ በወቅቱ አገሪቱ ውስጥ የነበሩትን የጀስዊት ሚስዮናውያን በመርጡል ማርያም እንዲሰፍሩ አደረጉ። በ1620ዎቹ ዓመታት አባ ብሩኖ ብሩኒ በተባሉ ሚስዮናዊ መሪነት የመርጡል ማርያም ቤተክርስቲያን ግንባታ ተጀመረ። በንጉሱ የመጨረሻው የግዛት ዘመን ሊጠናቀቅ የደረሰው ይህ ህንፃ አጼ ሱስንዮስ በፈቃዳቸው ስልጣናቸውን ለቀው በምትካቸው አጼ ፋሲለደስ ሲነግሱና ሚሲዮናውያኑ ከአገር ሲባረሩ ተቋረጠ።

ከሁለት መቶ አመታት በኋላ በ1830ዎቹ በአካባቢው ሲዘዋወር የነበረው እንግሊዛዊ ተጓዥ ሲ.ቲ. ቤክ ከህንፃው ምስራቃዊ ክፍል በስተቀር የቀረው እንደፈራረሰ ዘግቧል። በአሁኑ ጊዜ ፈራርሰው ከሚታዩት የህንፃው ግድግዳና አምዶች ላይ የሐረግ፣ የአበቦች፣ የመላዕክትና የሃዋርያት ምስሎች ይታያሉ። ሁሉም የረቂቅ ጥበብ ምስክሮች ናቸው።

የመርጡል ማርያም ቤተክርስቲያን በቅርስ ሀብት በክልሉ ከሚታወቁት አብያተክርስቲያናት አንዷ ናት። የነገስታት

መገናጸፊያዎችና አልባሳት፣ አክሊሎች፣ የራስ ቁሮች፣ የብራና መጻሕፍትና መስቀሎች፣ ከብርና ከቀንድ የተሰሩ ዋንጫዎች፣ የአህመድ ግራኝ ነበር የሚባልለት ካባ ወዘተ በዕቃ ቤቱ ከሚገኙ ታሪካዊ ቅርሶች ጥቂቶቹ ናቸው።

የነገስታት አልባሳት

የአህመድ ግራኝ ካባ

በአማራ ክልል ባህል፣ ቱሪዝምና ማስታወቂያ ቢሮ ውስጥ ባሉ የቅርስ ጥናትና ጥበቃ ባለሙያዎች በተደረገ አንድ አሰሳዊ ጥናት ውስጥ እንደተጠቀሰው የመርጡል ማርያም አካባቢ ሰፋ ያለ የአርኪዮሎጂ ጥናትን የሚጠይቅ ስፍራ ነው።

ባህረ ጊዮርጊስ

ባህረ ጊዮርጊስ በምስራቅ ጉጃም ዞን የሚገኝ 112 ሄክታር የሚሆን ስፋት ያለው ሀይቅ ነው። ከመርጡል ማርያም ወደ ሞጣ በሚወስደው መንገድ 18 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ ከዋናው መንገድ መገንጠያ የሁለት ሰዓት የእግር መንገድ ከተጓዙ በኋላ ይገኛል። ሀይቁ ለአካባቢው ህዝብ በጠበልነት ያገለግላል። በተለይ ከአፅምሮ ጋር ለተያያዙ ህመሞች ፍቱን መድሃኒት እንደሆነ የአካባቢው ህብረተሰብ ያምናል። የሀይቁ ጥልቀት በውል ስለማይታወቅ በሽተኞች ወደ ሀይቁ የሚገቡት በመጫኛ ታስረው ነው። የሀይቁ ዙሪያ በደን የተከበበ ሲሆን በደቡብ ምስራቅ አቅጣጫ የጊዮርጊስ ቤተክርስቲያን ይገኛል።

ባህረ ጊዮርጊስ